

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ ДО КУРСУ ДГП

ПЕРЕДМОВА

Курс "Досліджуючи гуманітарне право" складається із серії досліджень, спрямованих на поглиблення розуміння гуманітарних питань, пов'язаних з конфліктними ситуаціями, і сприяє вихованню громадянина, його правовій освіті, розвитку життєвих навичок.

Він учить захищати людське життя і людську гідність, як у воєнні, так і в мирні часи. Наша держава, як учасниця Женевських Конвенцій, зобов'язана займатися розповсюдженням міжнародного гуманітарного права серед усіх слоїв населення, включаючи цивільне населення і молодь.

Курс "Досліджуючи гуманітарне право" спрямований на позитивні зміни у поведінці людей, виховувати повагу до життя і людської гідності, громадянської відповідальності і солідарності.

Цей збірник матеріалів знадобиться як учню, так і викладачу, який зекономить час підготовки до занять, і всім, хто цікавиться історією міжнародного гуманітарного права та опрацьовує цей курс.

Курс "Досліджуючи гуманітарне право" інтегровано в навчальний предмет "Захист Вітчизни", де передбачено дослідження гуманітарного права з учнями у розділах "Військово-історичні, правові та політичні основи захисту Вітчизни" і „Основи цивільного захисту”, що дозволить формувати та удосконалювати життєво необхідні знання, уміння і навички учнів щодо захисту Вітчизни, професійної орієнтації молоді, служби в Збройних силах України та інших військових формуваннях, визначених чинним законодавством, а також урізноманітнити форми військово-патріотичного виховання

ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Міжнародне гуманітарне право, яке захищає людину від наслідків війни, стосується кожного з нас. Однак воно ще недостатньо відомо усім людям. За яких обставин можна посилатися на це право і який захист воно може забезпечити?

"Гуманітарне право є віткою міжнародного суспільного права, воно проникло духом людяності та зосереджене на захист особи". Ця цитата, яка запозичена з праці Жана Пікте, визначає обсяг застосування цього права, мета якого - "пом'якшити страждання людей, які потрапили до рук противника, будь то поранені, хворі, потерпілі корабельної аварії, військовополонені чи цивільні особи".

Засновниками сучасного гуманітарного права стали два громадянина Швейцарії Андрі Дюнан і Пйом Андрі Дюфур. Вони зіграли головну роль у вирішенні цього питання. В своїй книзі "Спогади про битву під Сольферіно" опублікованій в 1862 році, Дюнан сформулював саму ідею. Йому була надана моральна підтримка з боку генерала Дюфура, а також всіляка допомога в ході роботи Дипломатичної конференції 1864 року, на якій він головував. Дюнан говорив: "В екстраординарних випадках, коли збираються керівники військової справи різних національностей, чому б їм не скористатися таким зібранням, щоб розробити які-небудь міжнародні, карні і обов'язкові правила, які, раз прийняті і затверджені, послужили б заснуванням Організації надання допомоги пораненим у різних державах Європи".

Ця ідея стала реальною, коли швейцарському уряду було запропоновано п'ятьма засновниками Міжнародного Комітету Червоного Хреста, що поклав початок Міжнародному рухові Червоного Хреста, скликати Дипломатичну конференцію, в роботі якої брали участь представники 16-ти держав. Вони прийняли Женевську конвенцію про поліпшення долі поранених і хворих під час сухопутних війн.

Перша Женевська конвенція дала народження міжнародному гуманітарному праву. В 1899 році в Гаазі була підписана конвенція, яка розширила принципи Женевської конвенції від 1864 року стосовно війни на морі. У 1906 році положення Конвенції були удосконалені та доповнені. У 1907 році IV Гаазька конвенція визначила категорію комбатантів, яким надається статус військовополонених у випадку полонення та які користуються особливим ставленням до них під час усього періоду перебування у полоні. Ці три конвенції були ще раз підтверджені та розширені у 1929 році. У 1949 році були прийняті чотири Женевські конвенції, які мають силу до цього часу.

Дипломатична конференція 1949 року має велике значення стосовно цілої низки причин. Крім розробки "Конвенції про захист цивільних осіб під час війни", вона дала можливість переглянути попередні конвенції, тексти яких у результаті цього були приведені до гармонічної відповідності. Чотири Женевські конвенції від 1949 року, які нараховують більше 400 статей, є правовим досягненням історичного значення, що вже більше п'ятидесяти років надає захист незліченим жертвам збройних конфліктів.

За останнє десятиріччя Міжнародний Комітет Червоного Хреста уклав згоди про статус МКЧХ більш ніж з 60-ма державами, включаючи Швейцарію, де знаходиться його штаб-квартира. Сьогодні в різних країнах світу працює 74 постійні делегації МКЧХ, а його персонал налічує понад 12 тисяч чоловік.

**МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ ТА ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНІ АКТИ
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО
МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА**

Закони України

- Про ратифікацію Конвенції про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення
від 3 грудня 1997 року № 687-ВР
- Про ратифікацію Конвенції про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення
від 16 жовтня 1998 року № 187-ХІУ
- Про прийняття Протоколу про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв з поправками, внесеними 3 травня 1996 року (Протокол II з поправками, внесеними 3 травня 1996 року), що додається до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибірккову дію
від 21 вересня 1999 року № 1084-ХІУ
- Про прийняття Додаткового протоколу до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибірккову дію - Протоколу про засліплюючу лазерну зброю
(Протокол IV)
від 17 січня 2002 року № 2998-III
- Про прийняття поправки до статті 1 Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибірккову дію
від 15 червня 2004 року № 1775-IV

- Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо дітей у збройних конфліктах від 23 червня 2004 року № 1845-ІУ
- Про ратифікацію Конвенції про заборону, застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та їх знищення від 18 травня 2005 року № 2566-ІУ

Угода Кабінету Міністрів України

- (у формі обміну листами) між Україною та Державою Кувейт про надання допомоги 19-им окремим батальйоном радіаційного, хімічного та біологічного захисту Збройних Сил України в захисті цивільного населення Держави Кувейт від наслідків можливого застосування зброї масового ураження та у ліквідації можливих наслідків застосування Зброї масового ураження на території Держави Кувейт від 17 березня 2003 року № 61616/22-89 (Дата підписання: 117.03.2003. Дата ратифікації: 20.03.2003.)

Постанова Кабінету Міністрів України

- Про утворення Міжвідомчої комісії з імплементації в Україні міжнародного гуманітарного права від 21 липня 2000р. № 1157
(Внесено зміни Постановою КМ № 657 (65-2003-П) від 05.05.2003)

Конвенції та ПРОТОКОЛИ

Конвенція про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту.
Гаага, 14 травня 1954 року

- Протокол до Конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту.

Гаага, 14 травня 1954 року

- Другий протокол до Гаазької Конвенції 1954 року про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту.

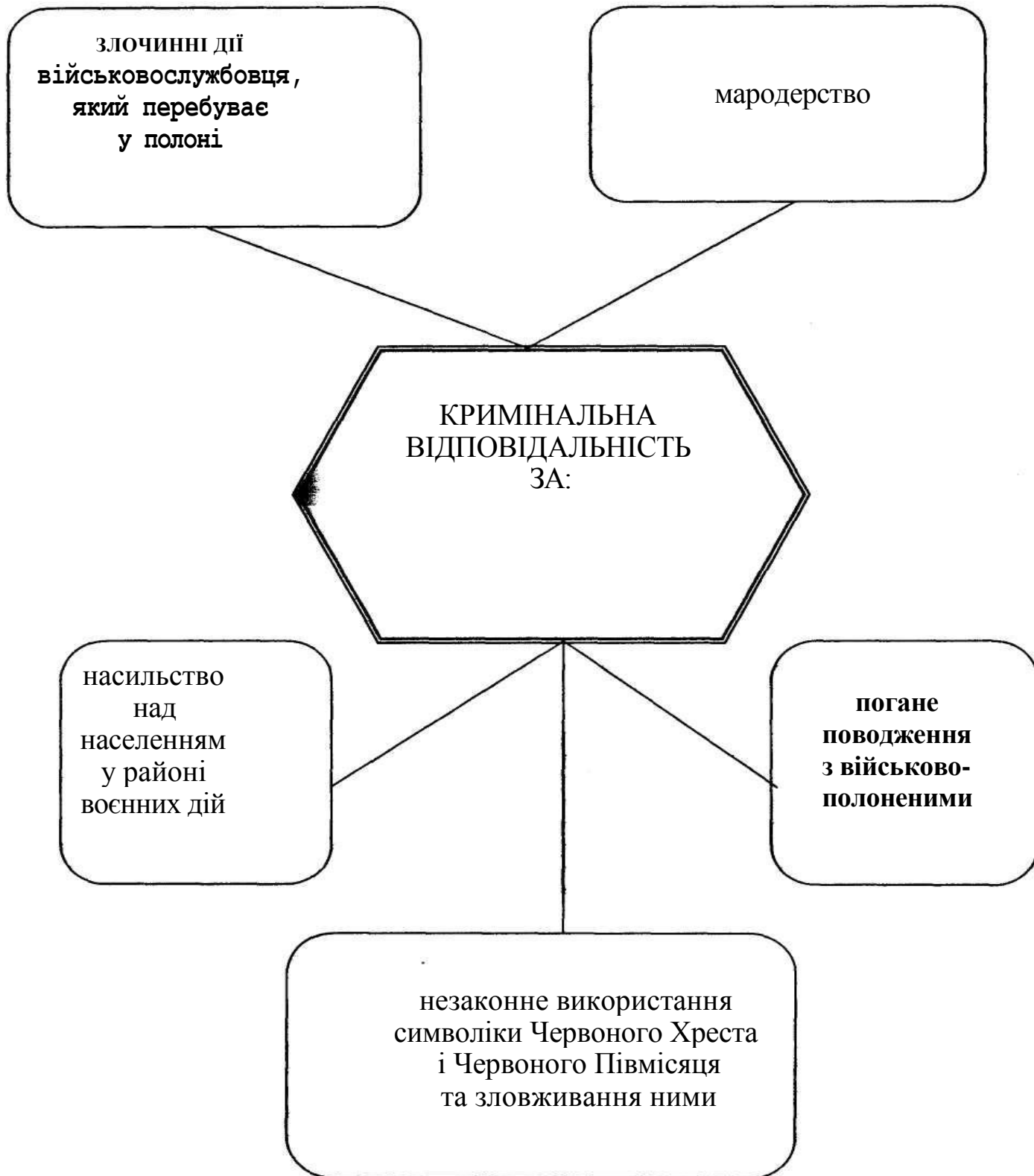
Гаага, 26 березня 1999 року

- Конвенція про охорону всесвітньої культури і природної спадщини (ратифіковано ВР УРСР 04.10.1988р№6673-XII)

Наказ Міністерства оборони

- Наказ Міністра оборони про затвердження Керівництва по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України

від 11 вересня 2004 року № 400

УЧАСТЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У МИРОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Участь України у миротворчих операціях розпочалася з затвердження Верховною Радою України Постанови № 2538-ХІІ від 3 липня 1992 року *"Про участь батальйонів Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії"*.

Історія безпосередньої участі військовослужбовців Збройних Сил України в операціях ООН по підтримці миру бере свій початок 15 липня 1992 року, коли, згідно з рішенням Верховної Ради України, до колишньої Югославії було відправлено 240-й окремий спеціальний батальйон кількістю 550 військовослужбовців. З тих пір держава залишається активним учасником миротворчого процесу і входить до числа провідних країн контрибуторів миротворчих операцій ООН.

3 липня 1992 року через склад українського контингенту пройшло більше 10 000 офіцерів, прапорщиків, сержантів, солдат.

Згідно з Постановами Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та керуючись статтею 2 закону України "Про Збройні Сили України", більше 1000 військовослужбовців беруть участь у 10 миротворчих місіях. Міжнародні сили підтримки миру в Косово СРЮ (КФОР). Місія ООН у Косово. Місія ОБСЄ в Косово.

Місія ООН на півострові Превлака, Хорватія.

Спеціальна Місія ООН в Афганістані.

Спільні Миротворчі сили в Придністровському регіоні республіки Молдова.

Місія ОБСЄ у Грузії.

Місія ООН у Демократичній Республіці Конго (ДРК).

Тимчасові сили ООН у Ливані (ТСООНЛ).

Миротворчий контингент ООН у Сьєрра-Леоне.

З 11 вересня 2003 року Український миротворчий контингент виконував завдання у складі Коаліційних об'єднаних оперативних сил у Республіці Ірак. У окрема механізована бригада Збройних Сил України входила до складу багатонаціональної дивізії (Центральний Південь) під загальним керівництвом Збройних Сил Республіки Польща.

Загальна чисельність українського контингенту складала 1 660 військовослужбовців.

До складу багатонаціональної дивізії входять контингенти 22 країн. Найбільш чисельні з них:

- польський;
- іспанський;
- український (був).

На теперішній час миротворці повернулися на Батьківщину.

КОДЕКС ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ - УЧАСНИКА БОЙОВИХ ДІЙ

Мета даного Кодексу - виховання особового складу в душі гуманізму та людяності, дотримання моральних норм і загально визнаних принципів міжнародного гуманітарного права.

Міжнародне гуманітарне право (право збройних конфліктів, або право війни) прагне полегшити страждання людей, що спричинені лихом війни, обмежує вибір засобів і методів ведення воєнних дій, зобов'язує сторони, що воюють, щадити осіб, які не беруть або перестали брати участь у воєнних діях. Під час війни щодо противника необхідно дотримуватись певних правил. Дані правила містяться, головним чином, у чотирьох Женевських конвенціях 1949 року про захист жертв війни та у двох Додаткових протоколах до них від 8 червня 1977 року.

188 держав узяли на себе зобов'язання за Женевськими конвенціями 1949 року про захист жертв війни щодо:

- 4- необхідності однакового догляду за пораненими, як своїми, так і противника;
- 4- поваги до фізичної недоторканості, честі, гідності, сімейних прав, моральних засад і релігійних переконань особи;
- 4* заборони тортур і жорстокого поводження, страти без суду та нещадного знищення, депортації, взяття заручників, мародерства, пограбувань і знищення цивільних об'єктів;
- 4- надання права делегатам Міжнародного комітету Червоного Хреста відвідувати осіб, які перебувають у полоні чи ув'язненні, та вести з ними розмову без свідків.

Відповідно до чинного законодавства Україна також має обов'язки за цими конвенціями.

ПРАВИЛА ДЛЯ РЯДОВОГО (МАТРОСА)

- ◆ Будь дисциплінованим солдатом. Пам'ятай, що порушення права війни дискредитує і державу і армію, і солдата. Замість того, щоб послаблювати боєздатність противника, такі порушення часто зміцнюють його.
- ◆ Застосовуй зброю та фізичну силу лише проти комбатантів противника, нападай лише на воєнні об'єкти.
- ◆ Не спричиняй надмірних руйнувань більших, ніж цього потребує виконання бойового завдання.
- ◆ Не веди бій з противником, якого знешкоджено, або з тим, який здається. Роззброй його і передай своєму командирові.
- ◆ Підбирай поранених і хворих, надавай їм допомогу незалежно від того, на чиєму боці вони воювали.
- ◆ Поводься гуманно зі всіма цивільними особами та із захопленим противником.
- ◆ Взяття заручників забороняється.
- ◆ Утримуйся від будь-яких актів помсти.
- ◆ Стався з повагою до осіб і об'єктів з емблемою Червоного Хреста (Червоного Півмісяця), з білим прапором і з емблемами, якими позначені культурні цінності та персонал цивільної оборони.
- ◆ Поважай чужу власність. Грабування забороняється, той, хто грабує і краде, стає кримінальним злочинцем.
- ◆ Намагайся перешкодити порушенню цих правил. Про всі порушення доповідай командирові.

ПАМ'ЯТАЙ:

- > держава дає тобі зброю для захисту мирного життя народу;
- > ти зобов'язаний дотримуватись законів, виконувати вимогу Військової присяги, військових статутів, накази командирів (начальників), берегти військову честь, захищати власну та поважати чужу гідність;
- > поважаючи права людини, ти засвоюєш підтримку людей;

- > кожний учасник бойових дій має ставитись до людей так, як він би хотів, щоб ставилися до нього;
- > людина є найвищою цінністю суспільства та держави, вона має право на життя, гуманне ставлення та особисту безпеку;
- > поважай жінок та дітей з причини їх статі та віку, не допускай насилля та жорстокості щодо них - ті, хто не в змозі захистити себе, потребують турботи та особливої уваги;
- > військовополонений зобов'язаний повідомити лише відомості, які необхідні для встановлення його особи (прізвище, ім'я, по батькові, військове звання, дату народження та особистий номер), фізичні або психічні тортури над військовополоненим забороняються;
- У порушення права війни карається відповідно до чинного законодавства;
- > кожна людина має право на справедливий, належним чином установлений суд;
- > кожній людині надається право на захист відповідно до основних юридичних гарантій, позбавлення цього права є порушенням;
- > ніхто не може бути визнаний винним, доки не буде доведена його вина;
- > серйозні порушення міжнародного гуманітарного права кваліфікуються як воєнні злочини.

СПІЛЬНІ МІЖНАРОДНІ ВОЄННІ НАВЧАННЯ

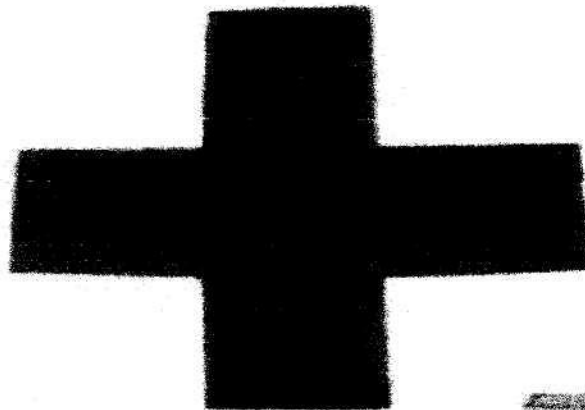
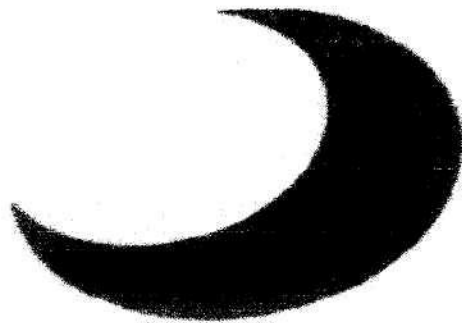
Спільні міжнародні воєнні навчання, залучення Українського військового контингенту до миротворчих міжнародних акцій та місій ООН, поширення загрози терористичних актів, які все більше набувають міжнародного характеру, - це ті питання, які потребують цивілізованого вирішення на міжнародному рівні.

Спалахуючи то тут то там збройні конфлікти вимагають від солдат і офіцерів збройних сил України високого рівня не тільки бойової, фізичної, технічної підготовки, але й високого рівня правової культури, обізнаності в міжнародних законодавчих актах, які регулюють взаємовідносини між країнами під час збройного конфлікту, захищають здоров'я, життя, людську гідність військовослужбовців, поранених, полонених, заручників, біженців, безвісті зниклих.

МІЖНАРОДНИЙ ЧЕРВОНИЙ ХРЕСТ І ЧЕРВОНИЙ ПІВМІСЯЦЬ

Нейтральна організація, створена для проведення переговорів між воюючими сторонами, захисту потерпілих у збройних конфліктах, розвитку діяльності приватних товариств, захисту військовополонених (відповідно до умов Женевської Конвенції) і координації допомоги жертвам стихійних та інших лих. Конференція Міжнародного Червоного Хреста і Червоного Півмісяця скликається кожні чотири роки. Штаб-квартира - у Женеві (Швейцарія). Члени: понад 165 країн.

■ *Флаги Червоного Хреста і Червоного Півмісяця висять в музеї Червоного Хреста в Женеві, Швейцарія.*

- відвідує військовополонених з метою ознайомлення з умовами їх утримання. За необхідності займається репатріацією звільнених осіб;
- забезпечує доставлення повідомлень Червоного Хреста роз'єднаним членам сімей, та з'єднує такі сім'ї;
- розподіляє гуманітарну допомогу серед найбільш уражених груп населення, які постраждали у результаті воєнних дій;
- надає медичні матеріали лікарням і диспансерам, що надають допомогу пораненим чи хворим, які постраждали у результаті воєнних дій;
- допомагає відновити систему постачання населення питною водою та проводить інші заходи в галузі санітарії і гігієни в умовах надзвичайної обстановки;
- поширює серед осіб, які носять зброю, знання та правила поведінки щодо поранених, військовополонених чи цивільних осіб.

МІЖНАРОДНИЙ КОМІТЕТ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

Організація, яка функціонує відповідно до швейцарського законодавства, верховний орган якого – Комітет, що складається виключно з громадян Швейцарії.

СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ МІЖНАРОДНОГО РУХУ
ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА І ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ

НАЦІОНАЛЬНІ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА І ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ

Ціль товариств:

попереджувати
і полегшувати страждання
людей, діяти абсолютно
безпристрасно
і не проводити будь-якої
дискримінації за ознаками
національності, раси, статі,
соціального походження, релігії
або політичних переконань.

МІЖНАРОДНА ФЕДЕРАЦІЯ ТОВАРИСТВ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА І ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ

надає підтримку, в тому числі і
матеріальну, національним
товариствам і сприяє здійсненню
усіх видів їх діяльності,
спрямованих на покращення
положення найбільш соціально
незахищених
груп населення.

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про Товариство
Червоного Хреста

від 28 листопада
2002 року
№8330-ІУ

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про символіку
Червоного Хреста
і Червоного
Півмісяця
в Україні
від 8 липня
1999 року
№ 862-ХІУ

**УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА
УКРАЇНИ**
Про Товариство
Червоного Хреста
України
від 28 жовтня
1992 року
№ 548/92

**МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ
ТА ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНІ АКТИ
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
ЩОДО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА
І ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ**

**ДОГОВІР
МІЖ УРЯДОМ УКРАЇНИ
І МІЖНАРОДНИМ
КОМІТЕТОМ
ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА
(МКЧХ)**

Про відкриття місії МКЧХ
в Україні
від 5 грудня 1995 року
Договір ратифіковано
Законом № 1759-ІУ
(1759-15)
від 04.06.2004 р.
ВВР, 2004 № 36 ст.440

**ПОСТАНОВА КАБІНЕТУ
МІНІСТРІВ УКРАЇНИ**

Про затвердження
Порядку
виготовлення, видачі
та реєстрації особистих
іменних посвідчень
медичного персоналу,
що використовує емблему
Червоного Хреста
від 12 червня 2000 р.
№939

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ МИРУ

Внаслідок військово-технічної революції людство створило найновітнішу ядерну, хімічну, бактеріологічну, космічну зброю, ракетну техніку. У світі на кожного жителя планети припадає така кількість вибухівки, якої вже достатньо для знищення всього живого на Землі.

Після Другої світової війни вже сталося близько 200 військових конфліктів, що призвели до загибелі понад 10 млн. осіб.

На гонку озброєнь людство щороку витрачає приблизно 1 трлн. доларів США; в арміях світу задіяні понад 26 млн. осіб.

Майже половину всіх коштів у світі, що йдуть на військові потреби, витрачають дві країни: США і Росія. Більшу частину доходів на душу населення вкладають у військову сферу, порівняно із соціальною, такі країни, як Іран, Ірак, Куба, Китай, Пакистан, В'єтнам та деякі інші.

Особливу небезпеку становить ядерна зброя (пригадаємо трагедії Хіросіми і Нагасакі). Нині в світі ядерну зброю мають 6 держав: США, Росія, Китай, Велика Британія, Франція, Індія, п'ять з яких є постійними членами Ради Безпеки ООН.

Причинами більшості військових конфліктів є боротьба за територіальну незалежність, ринки сировини, боротьба з тероризмом, окремими бандитськими угрупованнями, релігійні суперечки.

За даними ЮНЕСКО в галузях військово-промислового комплексу працюють 50 млн. осіб, до військових розробок залучено 1/5 науковців світу.

Право збройних конфліктів як галузь міжнародного публічного права зародилася у 60-ті роки XIX століття. Воно представляє собою сукупність правил і звичаїв народів світу, які сформувалися протягом багатьох віків і застосовувалися під час збройних конфліктів.

Його ціль - захист людей від тягара війни, які не беруть участі у збройних діях (цивільне населення) або перестали брати участь у них (поранені, хворі солдати, військовополонені), а також обмеження застосування методів і засобів ведення війни, які причиняють зайві страждання і зруйнування.

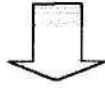
В нормах даної галузі права сконцентровані кращі досягнення гуманітарної думки людства.

Міжнародне право збройних конфліктів- сукупність міжнародних договорів, регулюючих застосування війни в якості інструменту вирішення суперечок, відносини воюючих сторін між собою і з нейтральними державами, а також обмежуючі методи і засоби ведення війни.

Міжнародне право збройних конфліктів кодифіковано в Женевських і Гаазьких конвенціях, резолюціях Генеральної Асамблеї ООН і інших документах.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПРАВА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

ВІСЬКОВА НЕОБХІДНІСТЬ

Воюючі сторони не повинні наносити своєму противнику збитки, що не відповідають цілям війни, які закінчуються знищенням або послабленням військової могутності противника

ГУМАННІСТЬ

Особа, виведена із строю, а також ті, хто не бере участь безпосередньо в бойових діях, мають право на повагу, захист і гуманне поводження

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА СТОРІН У ВИБОРІ ЗАСОБІВ І МЕТОДІВ ВЕДЕННЯ ВІСЬКОВИХ ДІЙ

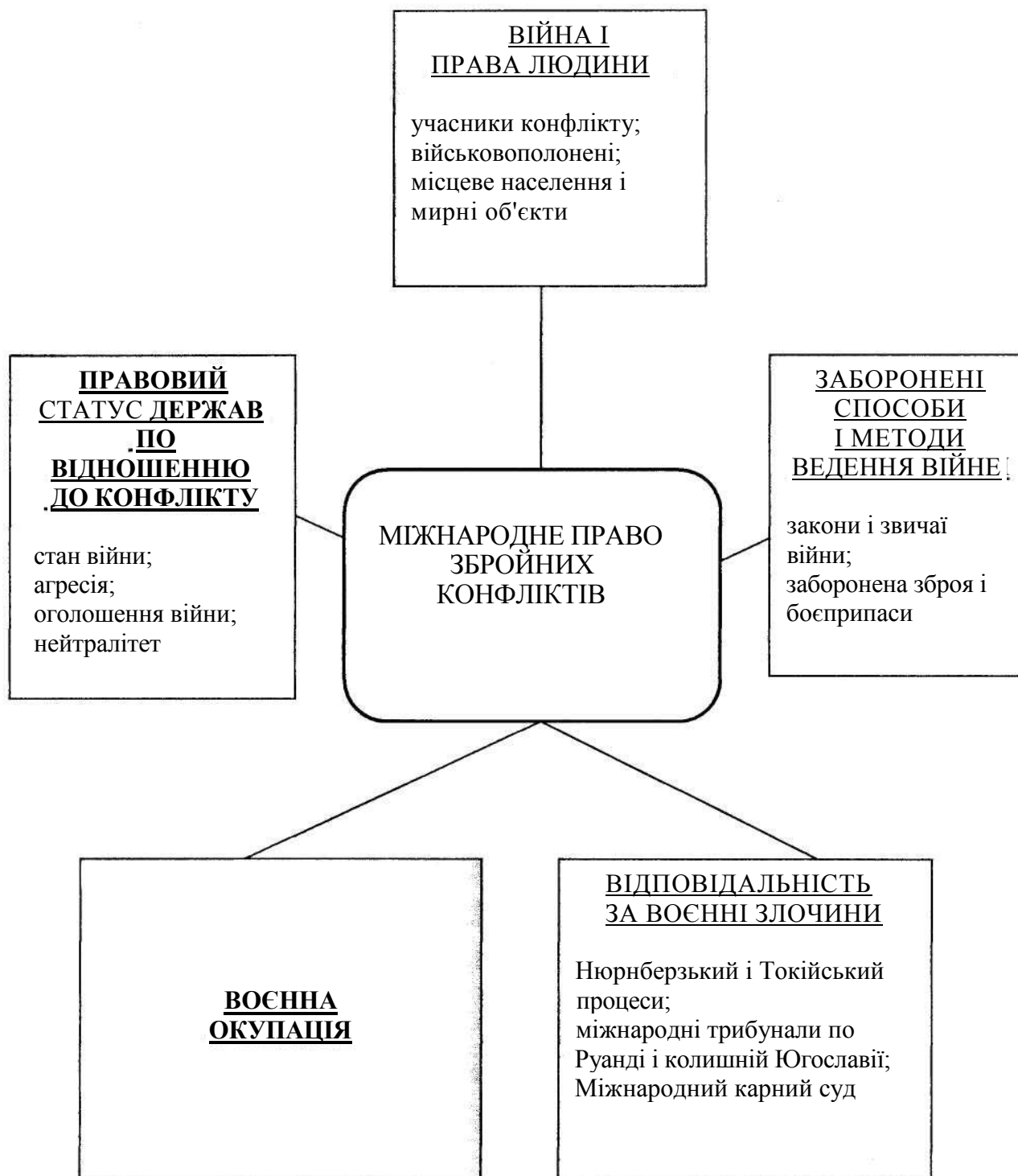
Право сторін, що знаходяться у конфлікті, вибрати методи і засоби ведення воєнних дій не є безмежним

ДОМІРНІСТЬ

Способи нападу противника повинні відповідати чинникам опору і не повинні бути надмірними

РОЗРІЗНЕННЯ КОМБАТАНТІВ ВІД НЕКОМБАТАНТІВ

Сторони, що знаходяться у конфлікті, завжди повинні відрізнити комбатантів від цивільних осіб. Під напад підпадають тільки комбатанти і воєнні об'єкти

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВ СТОСОВНО КОНФЛІКТУ. СТАН ВІЙНИ. ОГОЛОШЕННЯ ВІЙНИ. АГРЕСІЯ

СТАН ВІЙНИ спричиняє визначені юридичні наслідки відповідно до міжнародних договорів. Стан війни виражається не тільки у відкритій збройній боротьбі держав, але й у розриві мирних відносин між ними (дипломатичних, торгових та ін.)

Відповідно до III Гаазької конвенції 1907 р., стану війни обов'язково повинно передувати попередження у формі обґрунтованого оголошення війни чи ультиматуму з умовним оголошенням війни. Про стан війни повинні бути негайно сповіщені нейтральні держави.

У сучасному світі війни, як правило, не з'являються, але це не є перешкодою для застосування правових норм, характерних для воєнного часу. У той же час оголошення війни не знімає відповідальності з агресора, якщо воно було несправедливим.

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН №3314 від 14 грудня 1974 р. визначає наступні дії як акти агресії (незалежно від того, оголошена війна чи ні):

- вторгнення збройних сил на територію іншої держави, її анексія чи окупація (навіть тимчасова);
- бомбардування чи застосування іншої зброї проти території іншої держави;
- блокада портів чи берегів іншої держави;
- напад на збройні сили іншої держави;
- застосування збройних сил, що знаходяться на території іншої держави за згодою з останньою, при порушенні умов угоди, а також перебування їх на території іншої держави після закінчення терміну угоди;
- надання державою своєї території для здійснення агресії третьою державою у відношенні до іншої держави;
- засилання збройних банд, груп, найманців і т.п. від імені держави, які здійснюють акти збройної боротьби проти іншої держави, по серйозності порівняні з попередніми пунктами.

При настанні стану війни держава відповідає за те, щоб громадяни ворожої держави, що користаються імунітетом, у найкоротший термін залишили його територію. До громадян ворожої держави, що не володіють імунітетом, можуть бути застосовані міри обмеження волі пересування, аж до *інтернування*.

НЕЙТРАЛІТЕТ

Права й обов'язки держав, що є нейтральними стосовно конфлікту, визначаються V Гаазькою конвенцією 1907 р.

Територія нейтральних держав вважається недоторканною. Воюючим сторонам забороняється використовувати її для переміщення військ, військових вантажів і для установки устаткування зв'язку. Забороняється проводити вербування на території нейтральної держави. Остання, зі свого боку, зобов'язана не допускати порушення її нейтралітету з боку воюючих держав.

У випадку, якщо на території нейтральної держави з'являються війська воюючих сторін, вона зобов'язана їх інтернувати на території, що знаходяться якнайдалі від театру війни. При цьому вона має право відпустити офіцерів під слово честі не залишати нейтральної території. У випадку, якщо на території нейтральної держави виявляться військовополонені, що бігли з місць полону, вона зобов'язана їх звільнити.

ВІЙНА І ПРАВА ЛЮДИНИ. УЧАСНИКИ КОНФЛІКТУ

Збройні сили держави, щоб користуватися правами, визначеними міжнародними договорами, повинні задовольняти наступним умовам:

- знаходитися під командуванням людини, що відповідає за їхні дії;
- мати знаки розрізнення;
- відкрито носити зброю;
- поважати закони і звичаї війни.

З погляду міжнародного права, збройні сили воюючих держав поділяються на комбатантів (що борються) і некомбатантів. До останніх відноситься, наприклад, медичний персонал. Право застосовувати зброю закріплене тільки за першими.

Мирні жителі, що спонтанно схопилися за зброю при наближенні ворога, також одержують статус комбатанта.

Комбатанти, що потрапили у владу ворога, мають право на статус військовополонених.

ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНІ

Права й обов'язки військовополонених регулюються IV Гаазькою конвенцією 1907 р. і Женевськими конвенціями 1949 р.

Статусом військовополоненого володіє будь-який комбатант, що потрапив у владу ворожої держави. Порушення даним суб'єктом міжнародних норм ведення воєнних дій не є підставою для позбавлення його цього статусу, крім випадків, коли він порушує умову, відповідно до якої будь-який комбатант повинний відкрито носити зброю під час зіткнення і під час розгортання в бойовий порядок, що передує зіткненню.

Необхідно помітити, що *найманці* взагалі не мають права на статус комбатанта, а виходить, і військовополоненого.

МИРНЕ НАСЕЛЕННЯ І МИРНІ ОБ'ЄКТИ

Питання, пов'язані з захистом мирного населення і мирних об'єктів під час збройних конфліктів, регулюються I протоколом до Женевських конвенцій 1949 р.

Відповідно до цього протоколу забороняється:

- робити мирне населення, окремих його представників чи мирні об'єкти цілями наступу;

- проводити невиборні наступи (не спрямовані на конкретну військову мету чи зброю, що не допускає можливість такого наступу), а також наступи, у результаті яких можна чекати надлишкову кількість жертв серед мирного населення, в порівнянні з досягнутими військовими успіхами;
- використовувати голод мирного населення як засіб війни;
- нападати на об'єкти, що мають важливу роль для життєзабезпечення мирного населення;
- нападати на спорудження, що містять небезпечні сили (греблі, дамби, АЕС), якщо звільнення цих сил може привести до значних втрат серед мирного населення (за винятком випадків, коли такі спорудження надають безпосередню підтримку збройним силам і немає іншого розумного способу припинити цю підтримку);

У той же час наявність мирного населення у визначеному місці не є перешкодою для проведення воєнних операцій у цьому місці. Використання мирного населення в якості «живого щита» прямо заборонено.

У протоколі також зазначено, що при плануванні і проведенні воєнних операцій необхідно постійно піклуватися про те, щоб уникнути жертв серед мирного населення чи, у крайньому випадку, мінімізувати їх.

НАПАД НА ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ

У багатьох сучасних конфліктах втрати серед цивільного населення і руйнування цивільної інфраструктури є не просто витратами війни, але наслідками навмисних дій проти тих, хто не бере участь у воєнних діях. У багатьох конфліктах воюючі сторони направляють свої зусилля проти цивільного населення для того, щоб вигнати чи ліквідувати частину населення, чи щоб прискорити військову капітуляцію. Межа між цивільним населенням і комбатантами найчастіше буває розмита. Комбатанти часто живуть чи шукають притулку в селах й іноді використовують безневинних мирних людей, і навіть дітей, як живий щит.

НАСИЛЬНИЦЬКЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ

Сьогодні нараховується 30 млн. переселених осіб, 80 % яких є жінки і діти. Жінки, що є переміщеними особами усередині своєї країни, несуть на собі дуже важкий тягар, залишаючись самотніми главами родин і несучи відповідальність за виховання своїх дітей. Переміщені особи часто систематично піддаються жорстокому поводженню і не мають адекватного фізичного захисту, це змушує їх до втечі, і вони залишають своє майно, будинки і рідних. Як приклад приведемо тільки два місця, де подібне відбувалося. Це - Союзна Республіка Югославія, де переміщеними особами виявилася значна частина населення Косово, а також Ангола, де сотні тисяч людей були змушені залишити свої будинки в результаті поновлення громадянської війни.

КОМБАТАНТИ І ЗБРОЙНІ ЕЛЕМЕНТИ, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ В ТАБОРАХ БІЖЕНЦІВ, СЕРЕД БІЖЕНЦІВ І ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ З ЧИСЛА ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

Хоча табори і призначені для того, щоб давати тимчасовий притулок, часто вони не можуть гарантувати захист цивільним особам. Нездатність забезпечити чисто цивільний і гуманітарний характер таборів може привести до того, що цивільні особи виявляються в таборах пліч-о-пліч з комбатантами й іншими збройними елементами. Гуманітарна допомога може попадати до членів воюючих угруповань, на яких не поширюється право на міжнародний захист і допомогу.

ДІТИ В ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Більше 300 тис. Дітей у віці до 18 років піддавалися в ході конфліктів безжалісній експлуатації як солдатів в урядових збройних силах чи в опозиційних збройних формуваннях. Дітей також використовували як секс-рабів. їх залучали для підтримки військових зусиль і в інших формах. По оцінці Дитячого фонду ООН, за останнє десятиліття безпосередньо в результаті збройних конфліктів

було убито 2 млн. дітей. Утроє більше дітей було поранено чи покалічено на все життя. Ще більша кількість дітей умерла від недоїдання і хвороб. Визнаючи катастрофічне становище, у якому діти знаходилися і продовжують перебувати, одночасно будучи і жертвами звірств війни, і беручи в ній участь, ООН підготувала в 1996 р. доповідь про вплив збройних конфліктів на становище дітей, яка привертає увагу міжнародного співтовариства до росту числа конфліктів, у які втягується і від яких страждає цивільне населення.

ДО ФОРМУВАННЯ «КУЛЬТУРИ ЗАХИСТУ»

Сформована тривожна ситуація привела до того, що ООН, Міжнародний комітет Червоного Хреста, регіональні організації і багато інших міжнародних структур приділяють все більшу увагу захисту цивільних осіб у збройних конфліктах.

В останні роки Рада Безпеки присвятила чимало часу обговоренню питань захисту цивільних осіб, дітей у збройних конфліктах, розгляду питань, пов'язаних з положенням жінок, зміцненням миру і безпеки і запобіганням збройних конфліктів. Думка про те, що цивільні особи стали основними жертвами війни й особливо внутрішніх збройних конфліктів, постійно висловлюється на багатьох засіданнях Ради Безпеки.

У 1998 р. Рада Безпеки провела відкрите обговорення проблеми становища дітей у збройних конфліктах, у результаті якого була опублікована основна заява Голови Ради. За цим пішли три важливих резолюції Ради Безпеки: 1261 (1999 р.), 1314 (2000 р.) і 1379 (2001 р.). Ще однією з недавніх змін у цьому питанні була заява Голови Ради Безпеки Виконавчому комітету Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), зроблена в грудні 2001 року. У цій заяві основна увага була звернена на становище дітей у Західній Африці і підкреслювалося, що ця ситуація являє собою ідеальний випадок для спільних дій між Радою Безпеки і ЮНІСЕФ. У цих цілях пропонувався спільний механізм, що зробить таке співробітництво можливим.

У 1999 р. Рада Безпеки провела дводенне обговорення питань, пов'язаних із становищем цивільних осіб у збройних конфліктах. Раді Безпеки була представлена доповідь Генерального секретаря, що відображає сувору реальність, з якою приходиться зіштовхуватися мільйонам цивільних осіб в усьому світі у випадках збройних конфліктів, людям, які опинилися в безодні війни і потребують допомоги і захисту. У зв'язку з цим він дав Раді Безпеки чіткі рекомендації щодо дій, спрямованих на те, щоб змусити сторони конфлікту в більшій мірі захищати цивільне населення і поважати права, гарантовані цивільним особам відповідно до норм міжнародного права.

У жовтні 2000 р. Рада Безпеки прийняла свою історичну резолюцію 1325 (2000 р.) щодо становища жінок, миру і безпеки. У цій резолюції виражалася стурбованість у зв'язку з тим, що цивільні особи, і особливо жінки і діти, складають основну більшість потерпілих у результаті збройних конфліктів. Крім усього іншого, в резолюції міститься заклик до всіх сторін збройного конфлікту повною мірою дотримувати норми міжнародного права, що відносяться до прав і захисту жінок і дівчат, особливо тих, котрі є цивільними особами.

У своїй другій доповіді з питання захисту цивільних осіб у збройному конфлікті, зробленій у 2001 р., Генеральний секретар призвав до створення „культури захисту". Така „культура захисту" припускає, що уряди будуть діяти в повну міру своєї відповідальності, збройні угруповання будуть підкорятися нормам міжнародного гуманітарного права, приватний сектор буде усвідомлювати наслідку своїх дій у районах, які опинилися в кризовій ситуації, а країни — члени міжнародних організацій і самі міжнародні організації будуть виявляти необхідну прихильність забезпеченню рішучих і швидких дій для усунення кризи.

У заяві Голови Ради Безпеки від 15 березня 2002 р. знову була підтверджена заклопотаність Ради труднощами, що випадають на частину цивільних осіб у збройних конфліктах, визнавалися їхні наслідки при встановленні міцного миру, відновленні згоди і розвитку, і була підкреслена важливість заходів, спрямованих на запобігання і вирішення конфліктів. Одночасно Рада Безпеки прийняла як додаток до заяви Голови Ради пам'ятну записку, покликану сприяти рішенню в

рамках Ради питань, пов'язаних із захистом цивільного населення. У пам'ятній записці була також відзначена важливість рішення проблем, пов'язаних із становищем дітей, які особливо потребують допомоги і захисту, у тому числі проблем невиконання міжнародного права, що є порушенням (залучення дітей у воєнні дії як солдатів, питань об'єднання переміщених дітей з їх родинами, а також забезпечення безпеки для переміщених усередині країни дітей, що найбільш уразливі для експлуатації і жорстокого поводження). Пам'ятна записка є результатом взаємодії і консультацій між Радою Безпеки і Секретаріатом ООН. Вона ввібрала в себе досвід і знання широкого кола органів і установ системи ООН, включаючи Міжустановчий постійний комітет з реконструкції і відновлення господарства після війни і стихійних лих.

У зв'язку з Днем прав людини Генеральний секретар відмітив, що «видатною подією минулого століття стався розвиток міжнародно-правової системи — гуманітарного права, прав біженців, кримінального права і прав людини. Узяті разом, правильно й ефективно використовувані, ці напрямки права служать захисту особистості від несправедливості, недостойного поводження і замахів на основи безпеки». У зв'язку з цим вступ у силу Римського статуту Міжнародного кримінального суду, що відбувся 1 липня 2002 р., поклав кінець безкарності геноциду, військових злочинів і злочинів проти людства. Уперше такі дії як зґвалтування, примус до сексуального рабства, проституції, заподіяння примусової вагітності, насильницька стерилізація й інші форми сексуального насильства характеризуються як військові злочини і злочини проти людства.

ДІЇ ПО ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

Недавно призначений Верховним комісаром ООН по правах людини Сержиу Віейра де Меллу у своєму виступі на Третньому комітеті в листопаді 2002 р. заявив: «Мене часто турбує те, що відстань притупляє наші почуття стосовно дійсно жахливих, руйнівних наслідків, які спричиняють конфлікти для тих, хто виявився в їхньому вирі. Ми не повинні допускати цього. Убивства, руйнування, жорстокість, зґвалтування, вигнання, страх, голод і травми — от складові частини

конфлікту, достатньо їм розпочатися - і зупинити їх буде дуже нелегко. Якщо ми маємо намір просуватися вперед у рішенні цієї проблеми, важливо, щоб усі держави і збройні угруповання цілком відмовилися від нападу на ні в чому не винних мирних людей, будь то через недбайливість, з необережності чи ж навмисно, незалежно від ситуації».

Міжнародне співтовариство продовжує нагадувати країнам і їхнім урядам про те, що основна відповідальність за захист цивільного населення лежить саме на них, а міжнародні зусилля можуть тільки доповнювати дії урядів у цьому напрямку. Як заявив Верховний комісар по правах людини у своєму звертанні з нагоди Дня прав людини, нам «варто робити набагато більше. Ми повинні з новим розумінням невідкладності рішення цього питання шукати нові шляхи і методи захисту прав людини в зонах конфлікту. Давайте ж дотримувати всеосяжної стратегії, що зосереджена, в першу чергу, на запобіганні конфліктів і в той же час спрямована на захист цивільного населення, яке опинилося під перехресним вогнем конфліктів, на сприяння досягненню миру, допомоги відновленню змучених війною суспільств на твердій основі поваги прав людини».

ЗАБОРОНЕНІ ЗАСОБИ І МЕТОДИ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ. ЗАКОНИ І ЗВИЧАЇ ВІЙНИ

IV Гаазька конвенція 1907 р. вводить норму, відповідно до якої право воюючих сторін застосовувати засоби поразки супротивника не є необмеженим.

Відповідно до цієї конвенції, а також додаткових протоколів до Женевських конвенцій 1949 р., заборонено:

- використовувати отрути чи отруєну зброю;
- по-зрадницькому убивати чи ранити тих, що належать до армії чи населення ворожої держави;
- убивати чи ранити супротивника, що, поклавши зброю чи не маючи можливості оборонятися, здався;
- віддавати наказ не залишати нікого в живих, а також загрожувати чи діяти в такий спосіб;

- використовувати зброю, боєприпаси чи матеріали, створені з метою заподіяти зайві страждання;
- зловживати прапором перемир'я, національними прапорами, знаками розрізнення та уніформою, так само як і емблемами, визначеними в Женевській конвенції;
- знищувати чи конфісковувати власність ворога, якщо тільки це не продиктовано військовою необхідністю;
- повідомляти припиненими чи позбавленими сил права чи вимоги підданих ворожої держави.

Крім того, забороняється використовувати підданих ворожої держави проти їхньої країни, навіть якщо вони перебували на військовій службі в цій державі до початку війни.

Заборонено атакувати незахищені міста, селища і будинки.

Під час облоги чи бомбардування необхідно піклуватися про те, щоб по можливості не постраждали будинки, призначені для потреб релігії, мистецтва, науки, доброчинності, а також госпіталі, пам'ятники історії і місця збору поранених і хворих, якщо тільки ці будинки не використовуються у військових цілях.

Грабіж і мародерство заборонені.

ЗАБОРОНЕНА ЗБРОЯ І БОЄПРИПАСИ

У Петербурзькій декларації 1868 р. зафіксована наступна ідея: оскільки метою війни є ослаблення супротивника шляхом виведення з ладу як можна більшої кількості людей, застосування зброї, що заподіює безглузді страждання людині, виведеній з ладу, чи робить його смерть неминучою, суперечить принципам гуманізму.

Ця ідея послужила основним джерелом заборони деяких видів зброї і боєприпасів.

ВИД ЗБРОЇ ЧИ БОЄПРИПАСІВ	СТАТУС	ЗА ДОГОВОРОМ	ПРИМІТКИ
Розривні снаряди масою до 400 г	заборонені	Петербурзька декларація 1868 р.	Дана заборона має на меті виключити використання розривних куль як боєприпасів, що заподіюють зайві страждання
Кулі, що легко розширюються чи сплющуються в тілі людини	заборонені	III декларація до Гаазьких конвенцій 1899 р.	До цих куль відносяться кулі з надрізами чи порожнинами, завдяки чому вони розширюються при вході в тіло людини, приносячи додаткові ушкодження. Крім того, такі кулі набагато швидше зупиняються і, таким чином, дозволяють використовувати всю кінетичну енергію кулі для руйнування
Хімічна і біологічна зброя	заборонені	Конвенція про хімічну зброю 1993 р.,	Ранні договори забороняли тільки використання

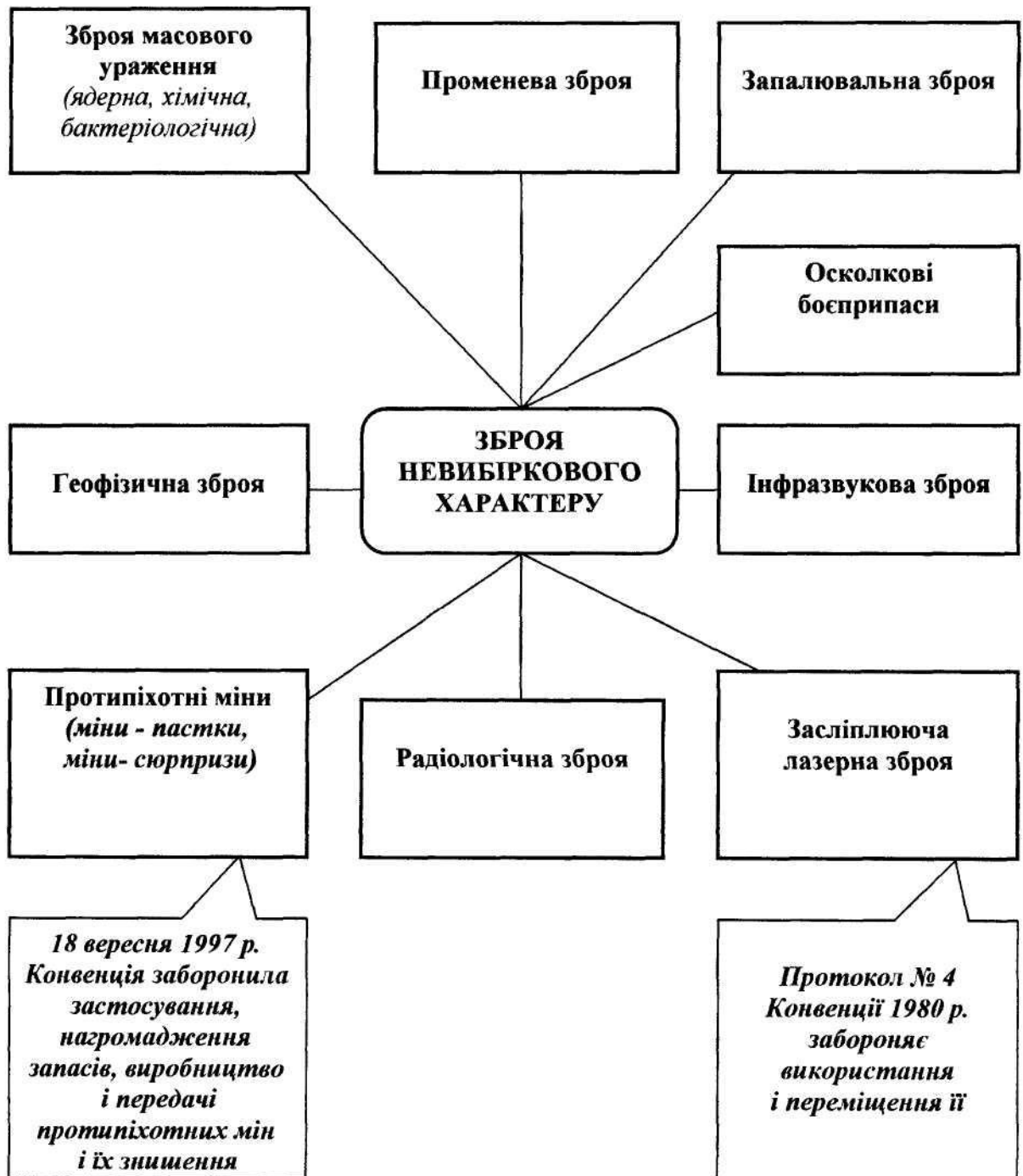
		Конвенція про біологічну зброю 1972 р., Женевський протокол 1925 р., II декларація до Гаазьких конвенцій 1899 р.	хімічної і біологічної зброї. Договори 1972 і 1993 р. р. забороняють як застосування, так і виробництво відповідних видів зброї. Існуючі запаси хімічної і біологічної зброї повинні бути у ВІДПОВІДНОСТІ З ЦИМИ договорами знищені в обговорений термін
Зброя, що породжує осколки, невидимі в рентгенівських променях	заборонено	I протокол до Конвенції про деякі види звичайних озброєнь 1980 р.	До таких осколків відносяться <i>невеликі</i> шматочки пластмаси, дерева і скла
Протипіхотні міни і міни-пастки	заборонені чи обмежені	Конвенція про заборону протипіхотних мін (Оттава, 1997), II протокол до Конвенції про деякі види	Оттавська конвенція вводить повну заборону на виробництво, використання і нагромадження протипіхотних мін. Однак багато

		звичайних озброєнь 1980 р.	<p>держав (включаючи Росію, США і Китай) дотепер не підписали її.</p> <p>II протокол до Конвенції про деякі види звичайних озброєнь не забороняє використання протипіхотних мін, але накладає на нього обмеження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - міни повинні розташовуватися на чітко позначених й охоронюваних мінних полях чи мати механізм самознищення, що спрацьовує від часу; - міни повинні визначатися стандартними міношукачами
Запальна зброя і боєприпаси	обмежені	III протокол до Конвенції про деякі види звичайних озброєнь	Обмеження стосуються тільки тієї зброї, запальний ефект якої є основним. На його

		1980 р.	застосування накладаються наступні обмеження: - заборонено застосування будь- якої запальної зброї по мирних об'єктах; - заборонено застосування запальних авіабомб у містах, селищах чи поблизу таких (навіть по військових об'єктах)
Сліпуча лазерна зброя	обмежено	IV протокол до Конвенції про деякі види звичайних озброєнь 1980 р.	Заборонено використання лазерів, спеціально створених для перманентного осліплення. Однак не заборонене застосування інших лазерів, навіть якщо вони можуть привести до постійної сліпоты, якщо вони не були спеціально створені для цієї мети

Необхідно помітити, що, у супереч поширеній думці, касетні бомби, боєприпаси об'ємного вибуху і боєприпаси, що містять збіднений уран, прямо не заборонені міжнародними договорами, хоча за їхню заборону і виступають деякі організації.

У той же час, деякі з них можна віднести до зброї невиборчої дії, застосування якої заборонене I протоколом до Женевських конвенцій 1949 р.

ВІЙСЬКОВА ОКУПАЦІЯ

Територія держави вважається окупованою, якщо фактична влада на ній перейшла до рук ворожої армії. Питання, пов'язані з окупацією, регулюються IV Гаазькою конвенцією 1907 р. і

З переходом фактичної влади на території до окупаційної адміністрації остання зобов'язана зробити усе від неї залежне для відновлення громадського порядку і спокою. Закони, колись установлені на даній території, повинні зберігати свою силу, якщо тільки зворотне не продиктовано крайньою необхідністю. Права сім'ї, окремих осіб і приватна власність повинні бути шановні.

Заборонено примушувати населення окупованої території до видачі інформації про армію воюючої сторони і про її способи оборони. Заборонено примушувати населення присягати на вірність ворожій державі. Заборонено карати суб'єкти за діяння, яких вони не робили (колективні покарання).

Грабіж, безумовно, заборонений. Якщо ворожа держава збирає на території встановлені законною владою податки, вона повинна керуватися існуючими правилами оподаткування і нести витрати в розмірах, що відповідають розміру витрат законного уряду на даній території. Контрибуція може бути стягнута тільки на основі розпорядження військового командування, при цьому платникам контрибуції повинна видаватися розписка.

Армія, що займає область, має право заволодіти грошима, фондами, борговими вимогами й іншими активами, що належать безпосередньо державі, які можуть бути використані у військових цілях. У той же час власність громад, релігійних, художніх, освітніх, наукових і благодійних установ прирівнюється до приватної, навіть якщо останні належать державі. Захоплення, ушкодження чи знищення подібних установ, а також знищення історичних, культурних і наукових цінностей забороняється і повинне переслідуватися.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ

Міжнародним правом встановлена не тільки особиста відповідальність за військові злочини і злочини проти людства, але також і командна відповідальність. Стаття 86 I протоколу до Женевських конвенцій 1949 р.

стверджує, що командир несе відповідальність за порушення конвенцій і підлеглими в тому випадку, якщо він знав про можливість здійснення ними

злочинів, але не прийняв необхідних мір для їхнього запобігання.

ТОКІЙСЬКИЙ ПРОЦЕС

Токійський процес, судовий процес над головними японськими військовими злочинцями, що відбувався в Токіо з 3 травня 1946 р. по 12 листопада 1948 р. у Міжнародному військовому трибуналі для Далекого Сходу. Вимогу суду над японськими військовими злочинцями було сформульовано в Потсдамській декларації (26 липня 1945 р.); в Акті про капітуляцію Японії від 2 вересня 1945 р. дане зобов'язання "чесно виконувати умови Потсдамської декларації", включаючи покарання військових злочинців.

Суду були віддані 28 чоловік. Вирок винесений по відношенню до 25, у тому числі 4 колишніх прем'єр-міністрів (Тодзіо, Хіранума, Хіроta, Койсо), 11 колишніх міністрів (Араки, Хата, Хосіно, Ітагаки, Кайя, Кідо, Сімада, Судзуки, Того, Сігеміцу, Мінами), 2 послів (Осіма, Сіраторі), 8 представників вищого генералітету (Доїхара, Кімура, Муто, Ока, Сато, Умедзу, Мацуї, Хасімото). Під час процесу колишній міністр закордонних справ Мацуока й адмірал Нагано померли, і справу про них було припинено. Припинено також справу по відношенню до ідеолога японського імперіалізму Окава, що занедужав прогресивним паралічем.

У ході процесу було проведено 818 відкритих судових засідань і 131 засідання в суддівській кімнаті; трибунал прийняв 4 356 документальних доказів і 1 194 показання свідків (з яких 419 були заслухані безпосередньо трибуналом). Підсудним була забезпечена можливість захищатися на суді, представляти докази,

брати участь у допитах, кожний з них мав 3-4 адвокатів. Винність усіх підсудних цілком підтвердилася. Після нарад, що продовжувалися більше 6 місяців, трибунал 4 листопада 1948 приступив до оголошення вироку (1 214 сторінок). Вирок констатував, що протягом усього розглянутого трибуналом періоду (1928-1945 р.р.) зовнішня і внутрішня політика Японії була спрямована на підготовку і розв'язання агресивних війн. Підсудні разом з ватажками фашистської Німеччини й Італії прагнули до завоювання світового панування, поневолення інших народів. Докладно було розглянуте питання про агресивні дії проти СРСР, що складала один з основних елементів японської політики. Протягом ряду років уряд Японії вів загарбницьку війну проти Китаю, грабував і знищував китайське населення. У грудні 1941 р. японська воячина напала без оголошення війни на американську військово-морську базу Перл-Харбор, а також на Гонконг і Сінгапур.

Матеріали процесу розкрили дійсні цілі, що переслідував японський "новий порядок" у Східній Азії, експансіоністські задуми японських імперіалістів, які намагалися під фальшивими гаслами створити паназіатську імперію Ямато ("велику східно-азіатську сферу співпроцвітання").

Трибунал присудив до страти через повішення Тодзіо, Ітагакі, Хіроta, Мацуї, Доїхара, Кімура і Муто; Того - до 20 і Сігеміцу - до 7 років позбавлення волі; інших 16 підсудних - до довічного ув'язнення. Вирок над засудженими до страти був приведений у виконання в ніч на 23 грудня 1948 р. у Токіо.

НЮРНБЕРЗЬКИЙ ПРОЦЕС

Міжнародний судовий процес над головними нацистськими злочинцями. Проходив з 20 листопада 1945 р. по 1 жовтня 1946 р. в Міжнародному військовому трибуналі в Нюрнберзі (Німеччина). Нюрнберзький процес показав небезпеку фашизму для всього людства, викривши плани знищення цілих держав і народів.

Угода про створення Міжнародного військового трибуналу і його статуту була вироблена СРСР, США, Великобританією і Францією в ході лондонської конференції, що проходила з 26 червня по 8 серпня 1945 року. Спільно розроблений документ представив погоджену позицію всіх 23 країн-учасниць конференції, принципи статуту, затверджені Генеральною Асамблеєю ООН як загальноновизнані в боротьбі зі злочинами проти людства. 29 серпня опублікований перший список головних військових злочинців, що складає 24 нацистських політики, військові, ідеологи фашизму.

СПИСОК ПІДСУДНИХ

Головні обвинувачувані на лаві підсудних:

Герман Вільгельм Геринг (нім. Hermann Wilhelm Goring) - рейхсмаршал, головнокомандуючий військово-повітряними силами Німеччини

Рудольф Гесс (нім. Rudolf He?) - заступник Гітлера по керівництву нацистською партією

Йоахім фон Ріббентроп (нім. Ullrich Friedrich Willy Joachim von Ribbentrop)

Роберт Лей (нім. Robert Ley)

Вільгельм Кейтель (нім. Wilhelm Keitel)

Ернст Кальтенбруннер (нім. Ernst Kaltenbrunner)

Альфред Розенберг (нім. Alfred Rosenberg)

Ганс Франк (нім. Dr/ Hans Frank)

Вільгельм Фрік (нім. Wilhelm Frick)

Юліус Штрайхер (нім. Julius Streicher)

Яльмар Шахт

Вальтер Функ (нім. Walther Funk)

Густав Крупп фон Хворий унд Гальбах (нім. Alfried Krupp von Bohlen und Halbach)

Карл Деніц (нім. Karl Donitz)

Еріх Редер і
Бальдур фон Ширак -
Фриц Заукель (нім. Fritz Sauckel)
Альфред Йодль
Мартін Борман (заочно)
Франц фон Папен
Артур Зейсс-Інкварт
Альберт Шпеєр
Костянтин фон Нойрат
Ганс Фріцше

18 жовтня 1945 р. обвинувальний висновок був вручений Міжнародному військовому трибуналу і через його секретаріат передано кожному з обвинувачуваних. За місяць до початку процесу кожному з них був вручений обвинувальний висновок німецькою мовою. Обвинувачувалися також ті групи, організації, до яких належали підсудні.

ХІД ПРОЦЕСУ

Зал суду Нюрнберзького процесу

Міжнародний військовий трибунал був сформований на паритетних засадах із представників чотирьох великих держав відповідно до Лондонської угоди.

Члени трибуналу:

від СРСР: заступник голови Верховного Суду Радянського Союзу генерал-майор юстиції І. Т. Нікітченко.

від США: колишній генеральний прокурор країни Ф. Біддл.

від Великобританії: головний суддя, лорд Дж. Лоренс.

від Франції: професор кримінального права А. Доннедьє де Вабр.

Кожна з 4-х країн направила на процес своїх головних обвинувачів, їхніх заступників і помічників:

від СРСР: генеральний прокурор УРСР Р. А. Руденко.

від США: член федерального верховного суду Роберт Джексон.

від Великобританії. Хартли Шоукросс

від Франції: Франсуа де Ментон, що у перші дні процесу був відсутній, і його заміняв Шарль Дюбост, а потім замість де Ментона був призначений Шампентьє де Риб.

Усього було проведено 216 судових слухань, головою суду був представник Великобританії Дж. Лоуренс.

Обвинувачення

1. Плани нацистської партії:

Використання нацистського контролю для агресії проти іноземних держав.

Агресивні дії проти Австрії і Чехословаччини.

Напад на Польщу.

Агресивна війна проти усього світу (1939-1941).

Вторгнення Німеччини на територію СРСР у порушення пакту про ненапад від 23 серпня 1939 року.

Співробітництво з Італією і Японією й агресивна війна проти США (листопад 1936 року - грудень 1941 року).

2. Злочини проти миру: «Всі обвинувачувані й різні інші особи протягом ряду років до 8 травня 1945 року брали участь у плануванні, підготовці, розв'язанні і веденні агресивних воєн, які були порушенням міжнародних договорів, угод і зобов'язань».

3. Військові злочини:

Убивства і жорстоке поводження з цивільним населенням на окупованих територіях і у відкритому морі.

Відправка цивільного населення окупованих територій у рабство і для інших цілей.

Убивства і жорстоке поводження з військовополоненими і військовослужбовцями країн, з якими Німеччина знаходилася в стані війни, а так само з особами, що знаходилися в плаванні у відкритому морі.

Безцільні руйнування великих і малих міст і сіл, спустошення, не виправдані військовою необхідністю.

Германізація окупованих територій.

4. Злочини проти людяності: Обвинувачувані проводили політику переслідування, репресій і винищування ворогів нацистського уряду. Нацисти кидали у в'язниці людей без судового процесу, піддавали їх переслідуванням, приниженням, поневоленню, катуванням, убивали їх.

Вирок

Міжнародний військовий трибунал присудив:

До страти через повішення: Геринга, Ріббентропа, Кейтеля, Кальтенбруннера, Розенберга, Франка, Фріка, Штрейхера, Заукеля, Йодля (цілком виправданий при перегляді справи мюнхенським судом у 1953 році), Зейс-Інкварта, Бормана (заочно).

До довічного ув'язнення: Гесса, Функа, Редера.

ДО 20 років тюремного ув'язнення: Шираха, Шпеєра.

ДО 15 років тюремного ув'язнення: Нейрата.

ДО 10 років тюремного ув'язнення: Деніца.

Виправдані: Фриче, Папен, Шахт.

Переданий суду Лий незадовго до початку процесу повісився у в'язниці; Крупп був визнаний невилгою хворим, і справу по ньому було припинено.

Трибунал визнав злочинними організації СС, СД, СА, Гестапо і керівний склад нацистської партії. Рішення про визнання злочинними Верховного командування і Генштабу винесено не було, що викликало незгоду члена трибуналу від СРСР.

Страти були приведені у виконання в ніч на 16 жовтня 1946 року в будинку Нюрнберзької в'язниці. Геринг отруївся у в'язниці незадовго до страти. Ще до початку судових слухань, після ознайомлення з обвинувальним висновком, 25 листопада 1945 року в камері кінчає життя самогубством Роберт Лий.

Суди над військовими злочинцями меншої величини продовжувалися аж до 50-х років ХХ століття.

Страта

Один зі свідків страти письменник Борис Полевой опублікував свої спогади і враження страти. Він писав про відсутність Геринга (той покінчив життя самогубством, можливо, при «допомозі» американського солдата). Вирок у виконання приводив американський сержант Джон Вуд - «за власним бажанням».

Висновок

Коли був винесений обвинувальний вирок головним нацистським злочинцем, Міжнародний військовий трибунал визнав агресію найтяжчим злочином міжнародного характеру. Нюрнберзький процес іноді називають «Судом історії», оскільки він уплинув на остаточний розгром фашизму. Присуджені до довічного ув'язнення Функ і Редер були помилувані в 1957 році. Після того, як у 1966 році на волю вийшли Шпеєр і Ширах, у в'язниці залишився один Гесс. Праві сили Німеччини неодноразово вимагали помилувати його, але держави-переможниці відмовилися зм'якшити вирок. 17 серпня 1987 року Гесс був знайдений повішеним у своїй камері.

Музей

В даний час зал засідань («Зал 600»), де проходили нюрнберзькі процеси, є звичайним робочим приміщенням нюрнберзького земельного суду (адреса: Barenshanzstraße 72, Nürnberg). Однак, по вихідних у ньому проводяться екскурсії (щогодини з 13 до 16 години). Крім того, у документаційному центрі історії нацистських з'їздів у Нюрнберзі є спеціальна експозиція, присвячена нюрнберзьким процесам. У цьому новому музеї (відкритий 4 листопада 2001 р.) є й аудіогіди російською мовою.

Міжнародні трибунали по Руанді і колишній Югославії

Міжнародний трибунал по Руанді і міжнародний трибунал по колишній Югославії були засновані Радою Безпеки ООН для покарання осіб, що робили військові злочини на території Руанди і колишньої Югославії відповідно.

Міжнародний карний суд

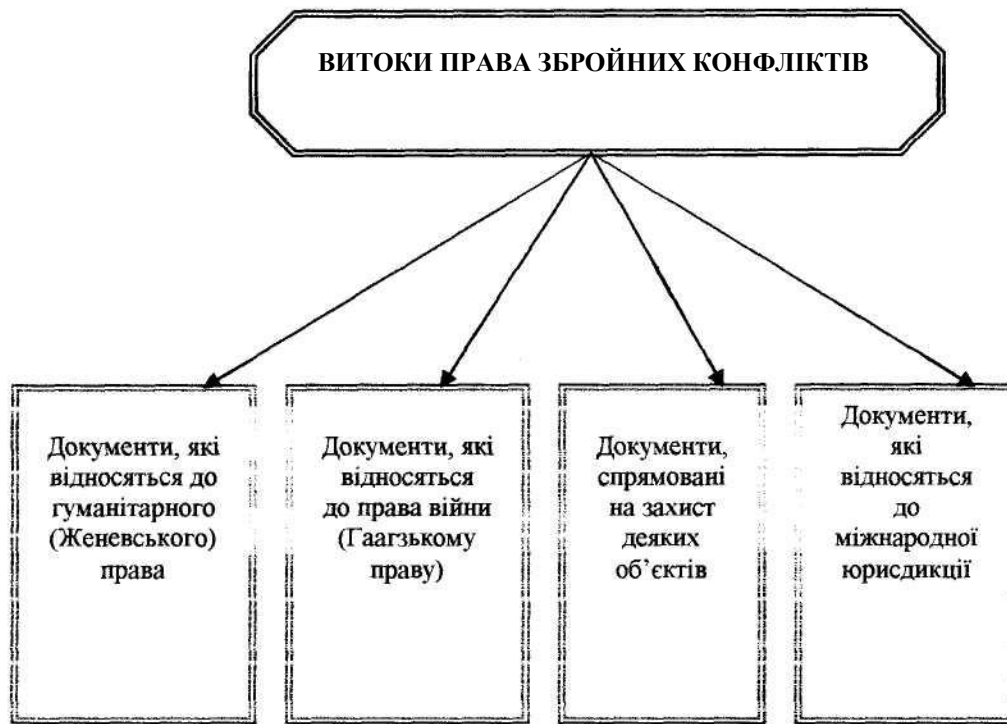
Для того, щоб не створювати окремий трибунал для кожного конфлікту, у 1998 р. було вирішено створити Міжнародний карний суд, у компетенції якого знаходяться військові злочини, для яких визначена *універсальна юрисдикція*. У 2002 р. договір про його створення набрав сили. Однак багато країн (включаючи Росію, США і Китай) не підписали чи не ратифікували його. Більш того, США, користаючись лазівкою в договорі, уклали з багатьма країнами двосторонні угоди про не видачу американських громадян Міжнародному карному суду (часто, але не завжди такі договори містили також зустрічне зобов'язання з боку Сполучених Штатів не видавати громадян іншої держави).

Ідея заснувати постійний Міжнародний карний суд виношувалася протягом кількох десятиліть. Після проведення останніх двох тимчасових трибуналів (по колишній Югославії та Руанді) вона стала на міжнародній арені першочерговою.

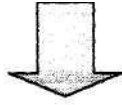
Тривалі попередні обговорення привели до міжнародної дипломатичної конференції, яка відбулася в Римі 1998 року. На ній був прийнятий Статут Міжнародного кримінального суду (МКС). Він має юрисдикцію:

Після того, як Статут ратифікований 60 державами (необхідна кількість до його вступу до дії), Суд почав свою роботу 1 липня 2002 року. У квітні 2002 року Статут підписали 139 країн і 66 з них ратифікували.

**Основні документи права війни
(Гаазького права)**

1868 р. Санкт-Петербурзька Декларація "Про скасування використання розривних і запалювальних куль"

1899 р. Гаазька конвенція, що стосується законів і звичаїв сухопутної війни. Перша в історії кодифікація методів і способів ведення війни

1925 р. Женевський протокол про заборону використання на війні ядушливих отруйних або інших подібних газів і бактеріологічних засобів

1972 р. Конвенція про заборону розробки, виробництва і накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї і про їх знищення

1980 р. Конвенція про заборону або обмеження використання конкретних видів звичайної зброї, яка може вважатися такою, що наносить великі ушкодження чи має невибіркову дію. Вона має на даний час 5 протоколів:

Протокол I про невиявлені осколки;

Протокол II про заборону або обмеження використання мін, мін-пасток та інших пристроїв;

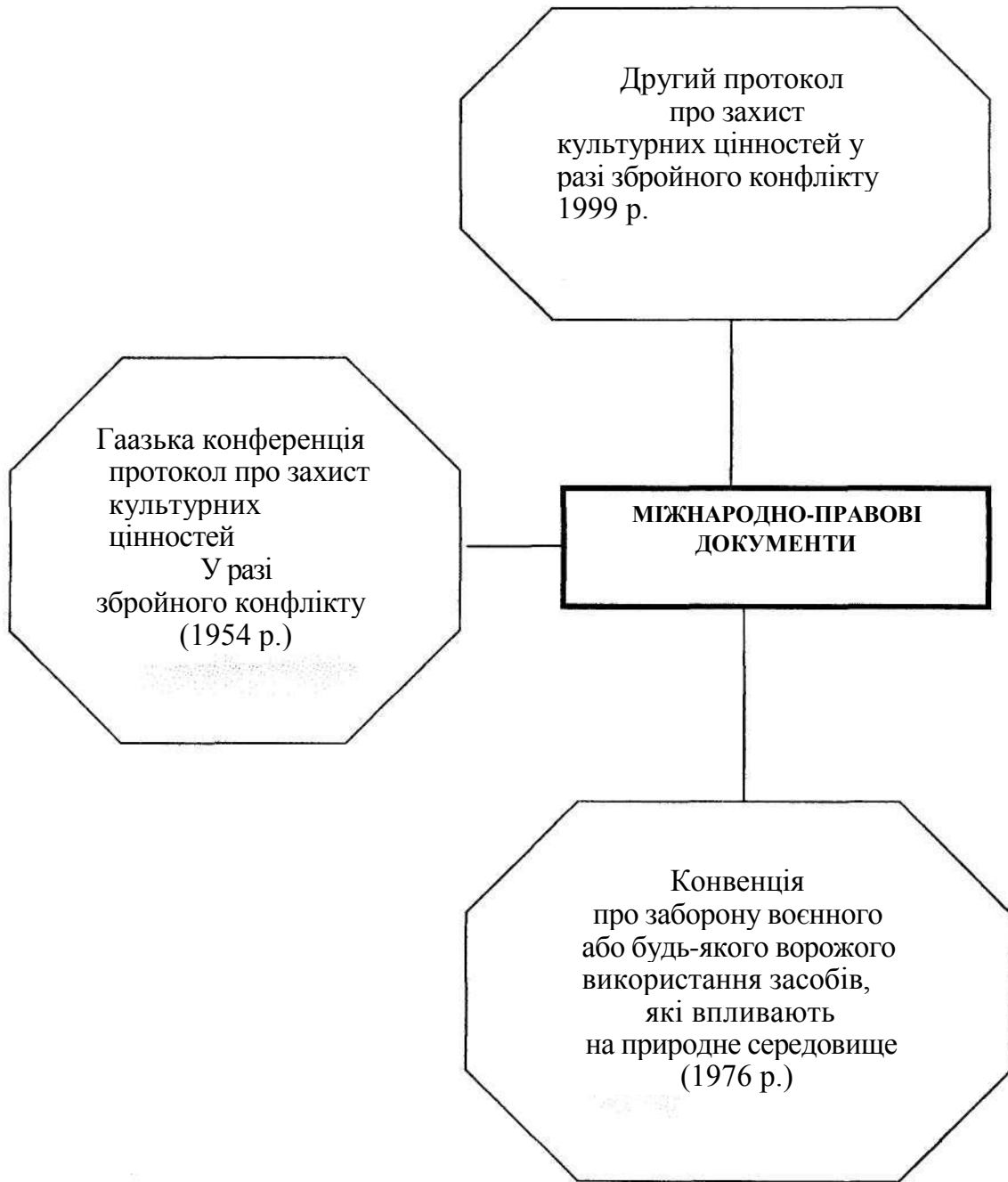
Протокол III про заборону або обмеження застосування запалювальної зброї

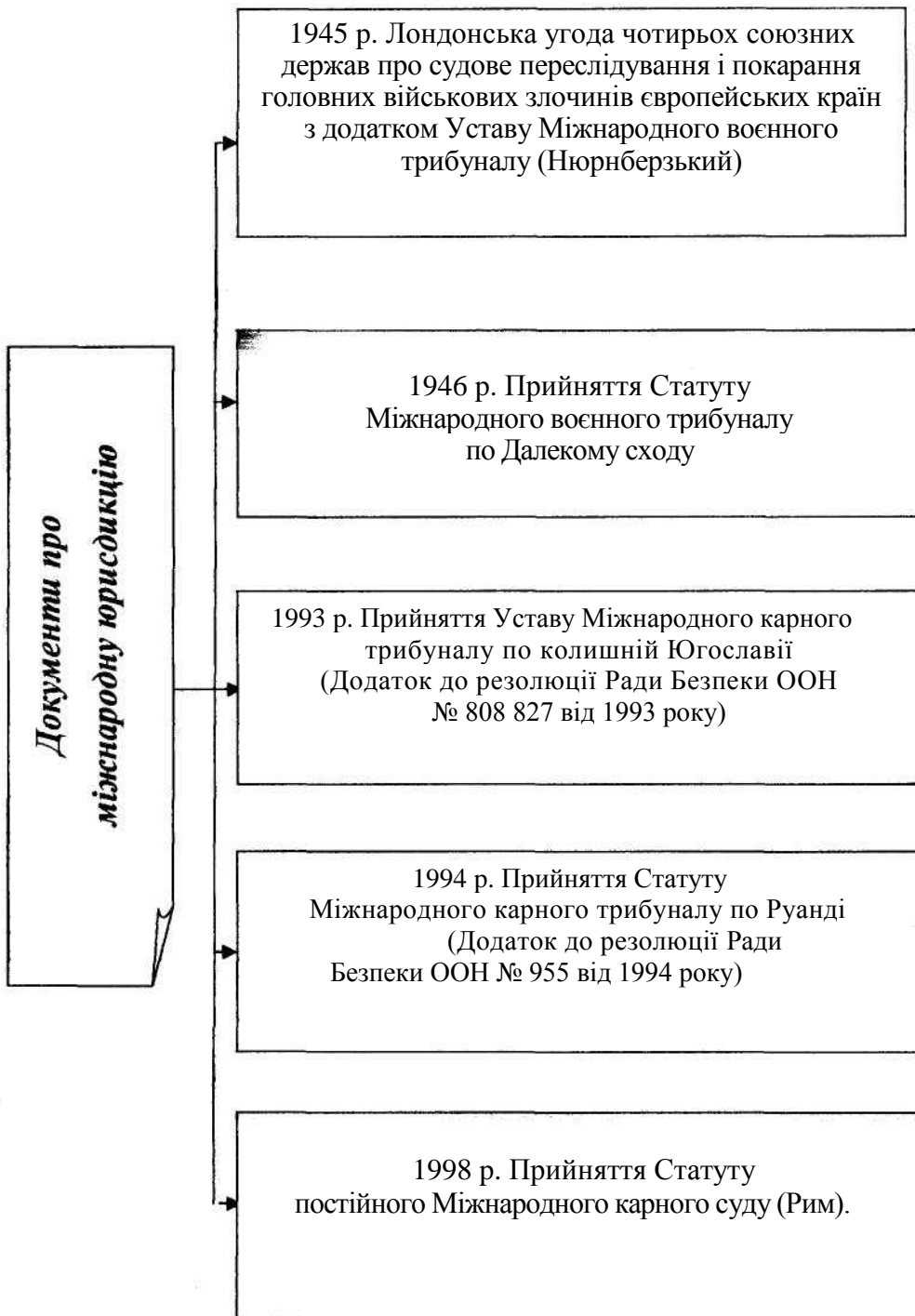
1993 р. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення і використання хімічної зброї і її знищення

1995 р. Протокол IV, що стосується засліплюючої лазерної зброї

1997 р. Конвенція про заборону використання, накопичення, виробництва і передачі протипіхотних мін і їх знищення

2003 р. Протокол V по вибухонебезпечним пережиткам війни

ПРАВИЛА ДЛЯ КОМБАТАНТА ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ:

Бути дисциплінованим солдатом. Пам'ятати, що порушення правил війни дискредитує державу, армію та солдата.

^ Вести бойові дії дозволяється тільки проти військовослужбовців противника; нападати тільки на військові об'єкти. ^ Не спричиняти більших руйнувань, ніж це потрібно для виконання бойового завдання. ■*£ Не воювати з противником, який вийшов із строю, або здається. Роззброй його та передай своєму командирю.

* Підбирати поранених і хворих, надавати їм допомогу незалежно від того, на чиєму боці вони воювали.

■# Поводитися гуманно із усіма цивільними особами та захопленим противником. Не застосовувати тортур фізичного та технічного характеру.

Утримуватися від будь-яких актів помсти.

*■ Ставитися з повагою до осіб і об'єктів з емблемою Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, з білим прапором та емблемами, якими позначені культурні цінності.

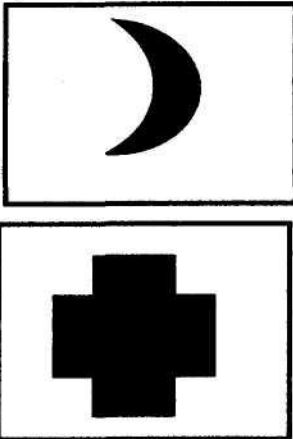
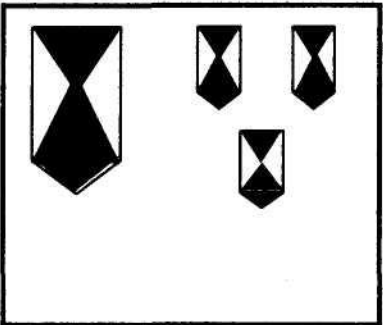

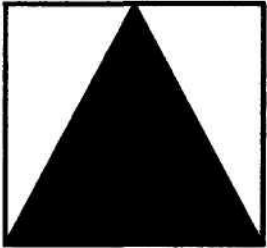

%■ Поважати власність іншої людини. Грабувати забороняється.

Намагатися перешкодити порушенню цих правил. Про всі порушення доповідай командирю.

^ Порушення прав людини карається.

ТИ ЗАХИСНИК ДЕМОКРАТІЇ І ПОВИНЕН
ПОВАЖАТИ ПРАВА
ЛЮДИНИ ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ:

	<p>ЗНАКИ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ, СЛУЖБ, ЇХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ, ОБЛАДНАННЯ, А ТАКОЖ ЕМБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА І ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ</p>
	<p>ЗНАК КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ</p>
	<p>ЗНАК ОБ'ЄКТІВ, ЩО МІСТЯТЬ НЕБЕЗПЕЧНІ СИЛИ</p>
	<p>ЗНАК ЦИВІЛЬНОЇ ОБОРОНИ</p>
	<p>ЗНАК ПЕРЕМИР'Я АБО НАМІР ЗДАЧІ В ПОЛОН</p>
	<p>ЕМБЛЕМА МІЖНАРОДНОГО КОМІТЕТУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА</p>

ВІСНИ-2006

На початку 2006 року, за даними Центра Оборонної Інформації (Center of Defense Information), у світі протікало 15 великих збройних конфліктів (удвічі менше, ніж у 2003 році). Великим конфлікт вважається в тому випадку, якщо було зафіксовано більш 1 тис. жертв, включаючи військових і цивільних осіб.

Показово, що в жодному з цих конфліктів держава не воює з іншою державою. Боротьба протікає між державами й інсургентами, що переслідують різні цілі. Більш третини всіх конфліктів протікає в Африці, в Азії нараховується чотири конфлікти, у Латинській Америці і на Близькому Сході - по два, у Європі - один (Чечня).

Конфлікти, що мали місце в 2005 році, були припинені з ряду причин. Можливо, найбільш незвичайним шляхом були урегульовані конфлікти в Індонезії й Індії. Війна між урядом Індонезії і сепаратистською організацією "Вільний Ачех" продовжувалася більш 30 років і забрала понад 120 тис. життів. Однак на Ачех (один з регіонів Індонезії) обрушилося руйнівне цунамі. Після цього інсургенти і влада погодилися співпрацювати в справі допомоги потерпілим. При міжнародному посередництві сторони підписали договір про припинення вогню. У липні 2006 року парламент Індонезії одноголосно проголосував за надання Ачеху автономії. Аналогічна історія відбулася в Кашмірі. З 1989 року Індія вела боротьбу з кашмірськими сепаратистами, зв'язаними з ісламськими екстремістами в Пакистані і з "Аль-Каедой". У 2002 році сепаратисти заявили, що мають ядерну боєголовку і загрозували її використовувати проти Індії. Однак у жовтні 2005 року Кашмір постраждав від руйнівного землетрусу. У результаті багато організацій сепаратистів почали переговори з Делі. Нині, де-факто, діє режим припинення вогню.

Землетрус також сприяв потепленню у відносинах між Пакистаном і Індією, які неодноразово воювали один з одним, а в 2002 році загрозували застосувати ядерну зброю. З інших причин Ізраїль, який довгий час конфліктував з Палестинською Автономією, нині став підтримувати президента Махмуда Аббаса, що замінив Ясера Арафата. Подібним чином Ізраїль намагається зупинити терористичну організацію "Хамас", що виграла вибори в Автономії,

але відмовляється визнавати раніше підписані угоди з Ізраїлем.

В Алжирі, де влади країни з 1991 року боролися з ісламістами, кровопролитна війна (у ній загинуло до 150 тис. чоловік) припинилася фактично через виснаження сил обох сторін. По схожому сценарію завершився конфлікт у Кіт Д'Ивуар (Беріг Слонової Кістки) - тут компроміс був досягнутий за допомогою ООН.

У ряді випадків держави здобули перемогу в боротьбі з інсургентами. Приміром, Філіппіни змогли розгромити ісламістську організацію "Абу Сайаф" (війна йшла з 1999 року), а Уганда - екстремістську "Армію Бога" (конфлікт почався в 1986 році). У Колумбії уряд і правоекстремістська організація Об'єднані Сили Самооборони дійшли згоди про припинення вогню, інсургенти, на совісті яких приблизно 1,5 тис. убитих, погодилися скласти зброю. Більшості з бойовиків була надана амністія, найбільш одіозним фігурам грозить ув'язнення, що за умовами угоди не повинно перевищувати 8 років.

ВІЙНА З ТЕРОРОМ

Війну ведуть США і їхні союзники проти міжнародних терористичних організацій. Війна почалася 11 вересня 2001 року після нападу терористів на Нью-Йорк і Вашингтон. У війні беруть участь ООН і багато країн світу.

Іракський уряд і міжнаціональні сили проти іракських інсургентів і терористів "Аль-Каеди". Конфлікт почався в 2003 році після окупації Іраку.

Ізраїль проти терористичних угруповань ("Хамас", "Хезболла", "Палестинський Ісламський Джихад" та ін.). Конфлікт Ізраїлю з терористами, що не бажають визнавати факт існування єврейської держави, триває з 1975 року і має, в основному, територіальні і релігійні причини. У конфлікт прямо чи побічно втягнені ООН і багато держав світу.

Афганський уряд проти "Талібана", "Аль-Каеди" і польових командирів. Конфлікт в Афганістані йде з 1978 року. Його причини численні, в основному, вони мають етнічний, релігійний і територіальний характер. Після

скинення режиму "Талібана" і приходу до влади президента Хаміда Карзая, його головними супротивниками стали "Талібани" і залишки "Аль-Каеди". У конфлікті беруть участь ООН, НАТО, США, Іран, Росія, Пакистан та інші сусіди Афганістану.

Індія проти сепаратистів з Ассаму і Маніпура. Причина конфлікту — боротьба за незалежність. Бойові дії йдуть з 1982 року. Більшість сепаратистів об'єднані в організацію "Народна Військова Група", що сповідає маоїстську ідеологію. У конфлікт втягнуті ООН і деякі сусідні країни. Сторони почали мирні переговори.

Філіппіни проти "Абу Сайаф". Філіппінська ісламістська терористична організація має тісні зв'язки з "Аль-Каедой" та іншими міжнародними терористичними ісламістськими структурами. Її ціль - створення на півдні Філіппін ісламської держави (населення Філіппін, в основному, християни-католики). "Абу Сайаф" нараховує від 200 до 2000 активних бойовиків, має бази в сусідній Малайзії, деякі бойовики проходили підготовку в тренувальних таборах "Аль-Каеди" в Афганістані. Конфлікт почався в 1999 році. У нього також втягнуті Лівія, Індонезія і США.

Непал проти інсургентів-маоїстів. Конфлікт почався в 1986 році і має ідеологічні причини. Маоїсти нині контролюють значну частину території Непалу. **Колумбія проти Національної Визвольної Армії (НОА).** Головні причини конфлікту - ідеологічні й кримінальні (наркаторгівля). НОА виникла в Колумбії (1965 р.), на хвилі популярності Фіделя Кастро і Че Гевари. Це марксистська терористична організація, що діє, в основному, у міських районах. НОА займається убивствами і викраденнями людей. Конфлікт почався в 1978 році. У конфлікт втягнуті США.

Колумбія проти Революційних Збройних Сил Колумбії (ФАРК). ФАРК веде боротьбу в ім'я комуністичної революції, починаючи з 1964 року, однак в активну фазу конфлікт перейшов у 1978 році. Головні причини конфлікту -

ідеологічні, соціальні і кримінальні (наркоторгівля). ФАРК заробляє гроші двома шляхами - викраденнями людей, за яких потім вимагають викуп, і "заступництвом" торговців наркотиками. Намагається застосувати гангстерські методи "заступництва" і у стосунках зі звичайними бізнес-структурами. ФАРК діє на території Колумбії, Венесуели, Панами й Еквадору. США надають військову і фінансову допомогу уряду Колумбії.

Росія проти чеченських сепаратистів. Росія вважає сепаратистів ісламськими терористами. Конфлікт почався в 1994 році. У нього втягнуті Організація по Безпеці і Співробітництву в Європі і Грузія.

Демократична Республіка Конго проти племінних збройних формувань та іноземних найманців. Центральний уряд намагається встановити свою владу у віддалених районах країни. Головні причини конфлікту - етнічні і соціально-економічні. У конфлікті, що триває з 1997 року, беруть участь сусідні країни, ООН, Африканський Союз і Франція.

Нігерія. Міжетнічні і міжрелігійні зіткнення. Почалися в 1970 році. Мають релігійні, етнічні й економічні причини. У північних провінціях Нігерії більшість складають мусульмани, що вимагають введення в країні законів шаріату. Періодично відбуваються зіткнення між мусульманськими і християнськими екстремістами, погроми і теракти.

Сомалі. Боротьба різних фракцій. Конфлікт, що почався в 1978 році, має етнічні і кримінальні причини. У Сомалі претендують на владу різні племінні і мафіозні клани. У врегулюванні конфлікту беруть участь ООН, США, Ефіопія і Кенія.

Судан проти Народної Армії Звільнення Судану і Руху за Справедливість і Рівність. Фактично, це конфлікт між мусульманською Північню країни і християнсько-анімістичним півднем, що бореться за надання автономії. Конфлікт має етнічні й релігійні причини. Перші зіткнення відбулися в

1983 році, у 2003 році конфлікт набув значних масштабів (криза в Дарфуре обговорювалася в ООН). Втягнуті ООН, Європейський Союз, НАТО, США і багато інших країн.

Рейтинг збройних конфліктів, запропонований Центром Оборонної Інформації, далеко не єдиний. Приміром, Стокгольмський Інститут Досліджень Світу (Stockholm International Peace Research Institute) вважає, що в 2005 році було 19 конфліктів (для порівняння, у 1990 році їх нараховувалося 32). За даними Гейдельберзького Інституту Досліджень Міжнародних Конфліктів (Heidelberg Institute for International Conflict Research), у 2005 році у світі було відзначено 249 політичних конфліктів, у тому числі дві війни і 22 серйозних кризи.

За оцінкою дослідницького World Watch Institute, щорічно збройні конфлікти забирають до 300 тис. життів. Більшість з них - мирні жителі: за різними оцінками, мирні жителі складають від 65 % до 90 % убитих (для порівняння, у Першу Світову війну мирні жителі склали лише 5 % від загального числа втрат сторін, що ворогували). Не випадково, що збройні конфлікти є причиною появи безлічі біженців. Приміром, за даними ООН, у 2005 році більшість біженців і переміщених осіб "дали" воюючі Афганістан, Судан, М'янма (Бірма), Бурунді, Демократична Республіка Конго, Ірак.

ВІЙНИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ЯКИМИ ВОНИ МОЖУТЬ БУТИ?

Війна, як насильницька зміна стосунків між людьми, завжди пов'язана з руйнуваннями тих чи інших умов існування протилежних сторін. Вона уповільнює або перериває розвиток цивілізації, деформує матеріальну і духовну культуру. За даними швейцарського вченого Ж.-Ж. Бебеля, у 14,5 тис. великих і малих воєн, що сталися в останні 5 550 років, загинуло 3 640 млн. людей. Тільки за останні три з половиною сторіччя у війнах, що були в Європі, загальна кількість безповоротних втрат збільшилася з 3 300 тис. до 60 млн. людей. Крім того, армії європейських колонізаторів з 1700 р. по 1939 р. втратили більше 1 млн. чоловік. Втрати ж колоніальних народів взагалі не піддаються обчисленню, але ясно, що вони в багато разів перевищують втрати регулярних військ європейських

держав і рахуються багатьма мільйонами. Характерно, що за ці ж роки темпи зростання людських втрат у війнах значно випередили темпи зростання населення. Так, якщо XVII ст. прийняти за 100 %, то середньорічне число вбитих і померлих у зв'язку з війнами в XVIII ст. складало 133 %, а чисельність населення - 132 %; у XIX ст. - 188 % і 253 %; 1848-1959 рр. - приблизно 2 000 % і 425 % відповідно.

Численні людські жертви спричинила Друга світова війна, в яку було втягнуто 72 держави. В країнах, що брали участь у війні, було мобілізовано в армію і на флот до 110 млн. людей. В ході війни загинуло до 55 млн. чол. Якщо в роки Другої світової війни цивільні особи склали 50 % постраждалих від військових дій, то під час агресії США у В'єтнамі їх було вже 70, а у 1982 р. у Лівані в ході агресії Ізраїлю ця цифра зросла до 90 %.

Кількість локальних, тобто просторово обмежених воєн і воєнних конфліктів, що сталися після Другої світової війни, величезна. Деякі дослідники нараховують їх до 500, інші до 200. Таке розходження обумовлюється різним підходом до їхньої оцінки. У всякому разі, за післявоєнну історію короткочасних воєнних зіткнень сталося декілька сот, а досить великих кровопролитних воєн, хоча і локальних, - десятки.

Причому, після Другої світової війни відбулося значно більше воєн і воєнних конфліктів, ніж після Першої світової війни. Якщо за 22 передвоєнних роки (1917-1939) було розв'язано 59 воєн і воєнних конфліктів, то за той же час після Другої світової війни (1945-1967) - майже вдвічі більше. За даними американської газети "Файненшл Тайме", наведеними часописом "Проблеми миру і соціалізму", збільшення числа воєн і воєнних конфліктів ще більш разюче: з 1918 р. по 1937 р. - 19 воєн і воєнних конфліктів, а з 1948 р. по 1968 р. - 72. Майже стільки ж їх нараховується і в наступні роки (1968-1985). В останнє десятиріччя XX сторіччя, за даними SIPRI, у світі щорічно відбувалося 30-35 воєнних конфліктів різного ступеня інтенсивності.

Роки після Другої світової війни характеризуються не тільки збільшенням числа воєн і воєнних конфліктів, але і значним поширенням їхньої географії. Якщо в роки, що передували Другій світовій війні, більшість воєн і воєнних конфліктів припадало на Європу і найближчі до неї райони Північної Африки і

Близького Сходу, то у післявоєнні роки вони виникали здебільшого в Азії, Африці і Латинській Америці. Так, за 1945-1975 рр. в Європі сталося 5 воєн і воєнних конфліктів, в Азії - 74, в Африці - 44 і в Америці - 20. І остання чверть ХХ століття характеризується подальшим віддаленням воєнних конфліктів від Європи. Хоча слід відзначити, що Європа зовсім не звільняється повністю від воєн і воєнних конфліктів, події навколо розпаду Югославії, на Кавказі свідчать саме про це. Зростає сфера поширення застосування військової сили, але зовсім не з'являються якісь острівці миру.

Людство мріяло звільнитися від воєн, але увійшло у третє тисячоліття з війнами і воєнними конфліктами. І позбутися їх наступному столітті малоймовірно. Тому і утримують практично всі країни світу потужні збройні сили, що і будуть брати участь у цих війнах майбутнього.

Історично склалося так, що армії постійно докоряють у тому, що вона завжди готується до майбутньої війни. Спробуємо подолати даний недолік і запропонувати можливий варіант воєн нового століття, виходячи з двох домінант: характеру військово-технічної революції, що відбувається, і сучасних тенденцій збройної боротьби.

Можна погодитися з Г. Отюцьким, що у минулому столітті найбільш зримо проявили себе дві ВТР: перша відбувалася у 1950-1970 р. р., а друга почалася у 1980 р. і продовжується досі.

Для першої ВТР базовими напрямками технологічної основи озброєнь була атомна енергія, електроніка і ЕОМ. Ракетно-ядерна зброя розглядалася як засіб стримування і залякування. Але тим не менше у майбутній війні ставка робилася саме на застосування ракетно-ядерної зброї, що могло призвести до всепланетної катастрофи.

Для другої ВТР базовими напрямками технологічної основи озброєнь є мікроелектроніка, інформатика, роботехніка, біотехнологія. Основна ставка - на високоточну зброю (ВТЗ). Енергія, на використанні якої заснована дія засобів бойового ураження, - енергія хімічного вибуху (порохових зарядів) і енергія радіоелектронного випромінювання (СВЧ - зброя). Адресність і точність ураження стають провідними бойовими характеристиками зброї.

Під час операції проти Югославії у 1999 році країни НАТО також активно

застосовували високоточну зброю (приблизно 90 % всіх авіаційних засобів ураження). За допомогою ВТЗ була досягнута висока точність вибіркового ударів по неконтрастних цілях, наприклад, окремих будинках МВС, штабу ВПС та інших об'єктах, на тлі житлових масивів Белграду. За повідомленням штаб-квартири НАТО, з 15 тисяч керованих ракет і авіаційних бомб, застосованих під час конфлікту, тільки у 15 сталися збої у наведенні з технічних причин. Великих втрат населенню було завдано не застосуванням ВТЗ, а некерованими засобами ураження, у тому числі касетними боєприпасами, призначеними для ураження військ на просторій території, а також внаслідок помилок екіпажів при ідентифікації цілей.

Створення "розумної" керованої зброї веде до того, що і збройна боротьба стає "керованою". Використання найновітнішої зброї, у тому числі космічної, дасть можливість проведення "хірургічно" точних ударів у операції будь-якого масштабу. Ураження найбільш важливих об'єктів і цілей досягається гарантовано, у лічені хвилини, незалежно від їхньої віддаленості від державного кордону і місцеположення. Таким чином, можна стверджувати, що однією з наступних закономірностей розвитку сучасної військової справи є реалізація на практиці прямої індуктивної схеми: "від керованої зброї до керованої збройної боротьби і до керованої війни". Керованість збройної боротьби досягається, окрім застосування "розумної" зброї, цілим комплексом заходів на її підготовчому і основному етапах, передусім створенням вигідної і контрольованої обстановки, рефлексивним управлінням супротивника тощо. Війни у зоні Перської затоки та в Югославії були передвісниками майбутніх "керованих воєн".

Досвід воєн минулого ХХ століття показує, що нова сфера діяльності людини перетворюється у сферу збройної боротьби за наявності, як мінімум, трьох основних передумов: перша - стан науки і техніки, економіки і соціальних умов забезпечує створення і підготовку необхідних сил і засобів для всебічного засвоєння нової сфери; друга - нова сфера забезпечує більш ефективно вирішення існуючих і якісно нових завдань збройної боротьби; третя — наявність достатньої кількості відповідних сил і засобів для вирішення самостійних стратегічних завдань. Усім цим вимогам досі відповідає лише наземна сфера. Тому сьогодні сферою збройної боротьби є суша, на якій базуються і діють не тільки сухопутні і

основна частина військово-повітряних сил, але і частина сил і засобів військово-морського флоту, здатного проводити самостійні операції.

Але, очевидно, у III-му тисячолітті можливою сферою збройної боротьби стане космос, а саме навколоземний космічний простір, розгорнуті в ньому орбітальні, наземні (намісячні) угруповання космічних сил і засобів, що мають військово-політичне призначення і які дозволять вирішувати стратегічні задачі у космосі та з космосу, а у взаємодії з угрупованнями в наземних сферах - завдання збройної боротьби різного характеру.

Основний удар по супротивнику, завдання йому суттєвих збитків у війнах початку XXI століття, найвірогідніше, буде здійснюватися військово-повітряними силами. Принаймні, про це свідчить досвід бойових дій у Перській затоці, Югославії, Дагестані та Чечні.

Під час проведення сухопутних операцій робиться ставка на засоби збройної боротьби, дія яких заснована на нових фізичних принципах. Велика увага приділяється розробці електромагнітної зброї. Не знищуючи людей, така зброя може порушувати роботу телефонів, радіолокаторів, комп'ютерів, інших засобів зв'язку, наведення, навігації і управління. Припускається також використання "інгібіторів згорання", що зупиняють двигуни машин, а також хімікати, що руйнують шини автомашин і літаків, якщо їх розпорошувати на дорогах і аеродромах. Акцент робиться на те, щоб за допомогою подібних засобів паралізувати війська, не знищуючи їх.

Саме про це свідчать і бойові дії НАТО на Балканах. У ході завданих ударів по території Югославії 2 травня 1999 року літаки ВПС США застосували авіаційні касети, споряджені боєприпасами BLU-114/B. Вони розроблені американськими фахівцями і призначені для виведення з ладу ліній електропередач, трансформаторних підстанцій та інших елементів системи енергозбереження об'єктів супротивника.

На думку американських військових аналітиків, перспективним засобом у майбутньому можуть стати автоматизовані ракетні системи, що доставляються повітрям і розгортаються у віддалених районах, які істотно доповнюють можливості багатофункціональних високоточних ударних комплексів дальньої дії і надзвичайно ускладнюють для супротивника задачу оволодіння територією.

Наземні сили майбутнього повинні володіти високою вогневою потугою, оперативною мобільністю і захищеністю. Однією з довгострокових багатонадійних розробок вважається так званий "екзоскелет" - індивідуальна броньована мобільна система, включаючи потужний комплект спорядження (озброєння, сенсорні датчики, системи зв'язку, засоби ведення інформаційної війни), яка дозволить окремому солдату переміщатися по пересічній місцевості зі швидкістю до 60 км/год.

Як вважають військові аналітики, характер бойових дій на морі у наступному столітті значно зміниться. Використання систем космічного і наземного базування дозволить здійснювати контроль просторих морських районів.

Узгоджене застосування перспективних "мислячих" мін, датчиків морського базування і малошумних підводних човнів може значно підвищити ефективність подібної оборонної системи, у результаті чого бойові дії на морі перемістяться в основному в підводну сферу. Головним засобом забезпечення контролю у підводному просторі і боротьби з сильним супротивником, який володіє сучасною протикорабельною зброєю, залишаються, очевидно, багатоцільові підводні човни. Значення підводної війни може значно зрости, якщо морське дно матиме особливу економічну цінність, що призведе до необхідності його позиційної оборони.

Підводні кораблі-арсенали, озброєні крилатими і балістичними ракетами в звичайному спорядженні (очікується, що первісно вони будуть використовуватися у надводному варіанті, а після цього, в міру розвитку описаних вище протикорабельних засобів, стануть підводними платформами), можуть стати у 2020 році основними бойовими кораблями флоту.

Надто імовірною сферою збройної боротьби у майбутньому стане космічний простір. Космічна діяльність держави - це свідок високого рівня науково-технічного прогресу. У нинішній час космічною діяльністю займаються понад 130 держав, з них понад 20 володіють потенціалом для самостійної розробки і виробництва космічної техніки, здійснюють запуск власних орбітальних засобів національними або орендованими носіями. У той же час, космос сьогодні - це забезпечення високої бойової ефективності більшості засобів збройної боротьби, у тому числі і високоточної зброї. Досвід війни у Перській затоці свідчить про

високу ефективність застосування космічних засобів у досягненні кінцевого результату.

До початку повітряної наступальної операції "Буря в пустелі" космічна розвідка (ШСЗ "КХ-П", "Лакросс", "Феррет") забезпечила розтинання об'єктів Іраку, відкриття і визначення місцеположення радіовипромінюючих засобів. Управління авіацією здійснювалося з використанням систем супутникового зв'язку (ШСЗ "Флітстат-2") і космічної навігаційної системи "Навстар", що забезпечило високу точність (до 10-15 м) визначення місцеположення літаків-носіїв. Перехоплення Іракських балістичних ракет "Скад" (з 82 обстріляних балістичних ракет 42 знищені або пошкоджені) стало можливим за рахунок комплексного використання космічної системи раннього виявлення "Імьюс", інформація з якої через супутники зв'язку практично у реальному часі доводилася до наземних командних пунктів і вогневих засобів (ЗРК "Патріот"). У ході другої операції у зоні Перської затоки - "Лис пустелі" - застосування космічних засобів розвідки сприяло знищенню 85 % всіх об'єктів, що зазнали нападу.

Для завдання ударів з космосу по наземних об'єктах, за оцінками американського командування, найімовірніше, будуть використовуватися: повітряно-космічні літаки, орбітальні платформи, високоенергетичні лазери космічного, літакового і наземного базування, ядерна зброя третьої генерації, БТКК "Шаттл".

Сьогодні у світі активно ведуться роботи з розробки лазерної зброї космічного базування. Американці здійснюють ці роботи у рамках програми SBLRD (Space Based Laser Readiness Demonstrator). В період з 2005р. по 2008 р. вони планують провести випробування у космічному просторі демонстраційного зразка лазерної установки. У ході цього експерименту припускається за допомогою модифікованої ракети-носія "Титан-4" вивести на навколосемну орбіту демонстраційний зразок системи лазерної зброї масою 18-20 тонн. Основна задача експерименту полягатиме у відпрацюванні питань відкриття і розпізнання балістичних цілей, наведення на нього лазерного променя і в оцінці його впливу на ці цілі. Вартість експерименту оцінюється у 500-700 млн. дол.

Такою є загальна характеристика можливих воєнних дій у майбутньому столітті. Для України врахування світових тенденцій використання засобів

збройної боротьби, особливостей сучасного етапу ВТР має величезне значення, бо відставання, що сьогодні намітилося у сфері забезпечення армії і флоту сучасними зразками озброєння і військової техніки, може надто згубно відбитися на забезпечення національної безпеки країни.

СЛОВНИК

У курсі «Досліджуючи гуманітарне право» багато слів використовуються в особливому контексті. Наприклад, поняття гуманітарний вчинок у нашому випадку використовується в більш вузькому розумінні, чим звичайно. Учень також повинний розуміти, що більшість термінів, приведених нижче, мають більш широке значення, чим у даному випадку.

Амністія - прощення, що дається групі осіб, які порушили закони.

Біженець — людина, яка з побоювання переслідування чи через війну або серйозні безладдя змушена залишити свій будинок і шукати притулку в іншому місці за межами своєї країни. Деякі біженці після прибуття на територію приймаючої сторони здобувають спеціальний статус. Умови для одержання статусу біженця зафіксовані в Конвенції про статус біженців 1951 р.

Висока Договірна Сторона - держава, що ратифікувала Конвенцію.

Відмовлення в помилюванні - незаконна практика, що складається у відмовленні зберегти життя, включаючи тих, хто не може себе захистити чи здався в полон.

Військовий злочин — серйозне порушення міжнародного гуманітарного права, таке як: навмисне убивство, катування і (чи) нелюдське поводження, навмисне заподіяння зайвих страждань, нанесення тяжких тілесних ушкоджень чи збитку здоров'ю, напад на цивільне населення, депортація чи незаконне переміщення цивільного населення, використання заборонених видів зброї (хімічна, бактеріологічна, запальна) і (чи) методів ведення війни, навмисне заподіяння великих, значних руйнувань, грабіж громадської чи приватної власності.

Військова необхідність - принцип, за яким застосування ворогуючими

сторонами ступеня сили, необхідної для досягнення цілей війни, виправдано, тому що при цьому досягається повне підпорядкування супротивника в максимально короткий термін з мінімальними людськими, матеріальними і фінансовими втратами.

Військові об'єкти - об'єкти, що унаслідок своєї природи, цілей, розташування, призначення чи використання вносять ефективний вклад у воєнні дії і руйнування яких дає визначену військову перевагу противній стороні.

Військовополонений — комбатант, що потрапив у владу ворога під час міжнародного збройного конфлікту. Комбатант одержує статус військовополоненого тільки при дотриманні визначених умов (зокрема, він повинний входити до складу збройних сил, дотримуватись у своїх діях законів і звичаїв війни й ін.).

Віроломство - дії, спрямовані на те, щоб викликати довіру супротивника і змусити його повірити, що він має право на захист чи зобов'язаний надати такий захист, з метою обману такої довіри.

Внутрішні безладдя - серйозні порушення внутрішнього порядку, що стали результатом актів насильства, але не переросли в збройний конфлікт (наприклад, повстання, боротьба між угрупованнями чи виступи проти влади).

Внутрішній конфлікт - збройний конфлікт на території однієї держави, коли один одному протистоять або регулярні збройні сили і збройне угруповання (збройні угруповання), або протиборчі збройні угруповання (див.: "Озброєний конфлікт неміжнародного характеру").

Воєнізоване формування - військовий підрозділ, що, офіційно не будучи частиною збройних сил чи поліції, має підтримку з боку уряду (офіційно чи неофіційно) для участі у воєнних діях.

Вступ у силу - момент, коли угода знаходить юридичну чинність.

Геноцид - навмисні і систематичні дії, чинені з наміром знищити, цілком чи частково, яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу за допомогою убивств, систематичного порушення прав, погіршення життєвих умов, запобігання дітородіння, насильницької передачі дітей.

Гуманітарний учинок (не юридичний термін) - дія, спрямована на захист життя і людського достоїнства особи, яка у звичайній ситуації не потребує

захисту, що може викликати імовірність ризику чи самопожертви для людини, яка робить цей учинок.

Дитина - Конвенція ООН про права дитини 1989 року визначає, що дитиною є «кожна людська істота до досягнення 18-літнього віку, якщо за законом, застосовним до даної дитини, вона не досягає повноліття раніше».

Додаткові протоколи - доповнення до договору, міжнародної угоди чи галузі міжнародного права. Наприклад, чотири Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року були доповнені двома Додатковими протоколами від 8 червня 1977 року, прийнятими на дипломатичній конференції в м. Женева.

Домірність - принцип, що вимагає не наносити збитку цивільним об'єктам і не викликати випадкових утрат серед цивільного населення, які були б надмірними стосовно військової переваги, що передбачається одержати в результаті усієї воєнної операції.

Дотримання - термін, який означає, що країна чи організація буде поводитися відповідно до норм, зафіксованих у Конвенції чи міжнародному договорі.

Екстремальна ситуація (не юридичний термін) - у гуманітарній діяльності ситуація, при якій необхідно задовольнити основні потреби людей, що постраждали в результаті стихійного лиха чи збройного конфлікту. Міжнародний Комітет Червоного Хреста робить допомогу тільки в ситуаціях збройного конфлікту чи внутрішніх безладь, у той час як Міжнародна Федерація Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця допомагає під час стихійних лих.

Етична дилема (не юридичний термін) - ситуація, коли досягнення однієї гідної мети вступає в протиріччя з іншою метою чи веде як до погіршення, так і до поліпшення становища.

"Етнічне чищення" - винищування чи насильницьке переміщення з конкретної території етнічного населення для утвердження і встановлення абсолютного панування іншої етнічної групи.

Ефект кіл на воді (не юридичний термін) - поняття, що припускає ефект від дій, які спричинили ряд значних наслідків, аналогічний збільшенню кіл на воді від кинутого каменю.

Женевські конвенції - міжнародні договори, що складають основу сучасного

міжнародного гуманітарного права, підписані в м. Женева 12 серпня 1949 року. В даний час учасниками Конвенцій є майже всі держави світу. Вони торкаються:

I. Поліпшення участі поранених і хворих у діючих арміях.

II. Поліпшення участі поранених, хворих і осіб, що потерпіли аварію на кораблі, зі складу збройних сил на морі.

III. Поводження з військовополоненими.

IV. Захисту цивільного населення під час війни.

Стаття 3 загальна для Женевських конвенцій - стаття загальна для чотирьох Женевських конвенцій, містить основні правила міжнародного гуманітарного права. Її положення застосовуються і під час збройних конфліктів, що не носять міжнародного характеру (у той час як інші статті Женевських конвенцій застосовуються тільки під час збройних конфліктів міжнародного характеру). Стаття 3 приводиться цілком нижче.

СТАТТЯ 3

У випадку збройного конфлікту, що не носить міжнародного характеру і який виник на території однієї з Високих Договірних Сторін. Кожна зі сторін, що знаходяться в конфлікті, буде зобов'язана застосовувати, як мінімум, наступні положення:

1. Особи, що безпосередньо не беруть участі у воєнних діях, включаючи тих осіб зі складу збройних сил, що склали зброю, а також: тих, котрі перестали брати участь у воєнних діях унаслідок хвороби, поранення чи затримки по будь-якій іншій причині, повинні при всіх обставинах користатися гуманним поведженням без усякої дискримінації з причин раси, кольору шкіри, релігії чи віри, статі, походження, майнового положення чи будь-яких інших аналогічних критеріїв.

З цією метою забороняються і завжди й усюди будуть заборонятися наступні дії стосовно вищевказаних осіб:

а) зазіхання на життя і фізичну недоторканість, зокрема, усякі види убивства, каліцтва, жорстоке поведження, катування і тортури;

в) узяття заручників

с) зазіхання на людське достоїнство, зокрема, образливе і принижуюче поводження;

д) осуд і застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного належним чином заснованим судом, при наявності судових гарантій, визнаних необхідними цивілізованими націями.

2. Поранених і хворих будуть підбирати, і їм буде надано допомога.

Безстороння гуманітарна організація, така, як Міжнародний Комітет Червоного Хреста, може запропонувати свої послуги сторонам, що знаходяться в конфлікті.

Крім того, сторони, що знаходяться в конфлікті, будуть намагатися шляхом спеціальних угод ввести в дію всі чи частину інших положень Конвенції.

Застосування попередніх положень не буде торкатися юридичного статусу сторін, що знаходяться в конфлікті.

Жертви - особи, що страждають у результаті збройного конфлікту.

Застереження Мартенса - застереження, включене з 1899 року в більшість угод МГП, що надає загальний захист цивільному населенню і комбатантам. Застереження Мартенса приведені нижче.

У випадках, не передбачених міжнародним гуманітарним правом, цивільні особи і комбатанти залишаються під захистом і дією принципів міжнародного права, що виникають зі сталих звичаїв, із принципів гуманності і з вимог громадської свідомості.

Затриманий - цивільна особа, обвинувачувана в здійсненні злочину і яка знаходиться під сторожею під час збройного конфлікту.

Збройний конфлікт - ситуація, у якій дві чи більш протиборчі сторони втягнуті в збройну боротьбу на міжнародному рівні чи усередині країни.

Збройний конфлікт неміжнародного характеру - збройний конфлікт на території однієї держави між регулярними збройними силами і збройним угрупованням (угрупованнями) або протиборчими збройними угрупованнями.

Зброя невибіркового характеру - зброя, що уражає цивільне населення й об'єкти, а також комбатантів і військові цілі чи яка продовжує убивати і (чи) наносити ушкодження навіть після закінчення воєнних дій.

Звичайне право - неписані правила, вироблені в результаті загального досвіду і домовленостей між народами.

Злочин проти людяності - убивство, геноцид, поневолення, депортація, тюремне ув'язнення і катування як частина систематичних дій, спрямованих проти цивільного населення. Злочини проти людяності були визначені, з деякими розходженнями, статутом Нюрнберзького трибуналу і Статутами Міжнародного карного трибуналу по колишній Югославії, Міжнародного карного трибуналу по Руанді і Міжнародного карного суду.

Злочин проти миру - планування, підготовка, розв'язання війни або агресії чи ведення війни в порушення міжнародних угод. Це визначення зафіксоване в статуті Нюрнберзького трибуналу.

Інтернована особа - цивільна особа чи комбатант, що під час збройного конфлікту не обвинувачується в здійсненні злочину, але знаходиться в ув'язненні з міркувань безпеки.

Кодекс - правило чи збір правил. Кодекс може бути зафіксований письмово чи усно (звичай).

Комбатант - особа, що приймає особисту участь у воєнних діях чи входить до складу збройних сил країни або воєнізованих формувань, що знаходяться в конфлікті.

Конфіденційність - збереження в таємниці якої-небудь інформації. Один з головних принципів роботи Міжнародного Комітету Червоного Хреста (МКЧК), необхідний для того, щоб мати доступ до жертв з метою їхнього захисту і ведення більш ефективного діалогу з владою. Прецедентне право підтверджує, що МКЧК має абсолютне право на нерозголошення. Співробітники МКЧК не можуть свідчити перед будь-яким судом чи трибуналом про будь-які події, свідками яких вони були в період своєї роботи. (Міжнародний карний трибунал по колишній Югославії, справа Сімік, 27 липня 1999 р.).

Ланцюгова реакція (не юридичний термін) - ряд подій, кожна з яких впливає чи викликає наступне.

Людське достоїнство (не юридичний термін) - достоїнство і честь будь-якої людини незалежно від його національності, раси, релігійних переконань, соціальної і політичної приналежності, інших особистісних характеристик.

Міжнародне гуманітарне право (МГП) - (відоме також як право війни) - правила, покликані під час збройного конфлікту захищати особи, що не беруть чи перестали брати участь у воєнних діях, а також покликані обмежувати методи і засоби ведення війни.

Міжнародний збройний конфлікт - конфлікт, у якому один одному протистоять збройні сили, принаймні, двох держав. Національно-визвольні війни, визнані ООН у якості таких, класифікуються як міжнародні збройні конфлікти.

Міжнародний карний суд (МКС) - постійний суд, що розслідує найбільш серйозні порушення міжнародного права, включаючи геноцид, злочини проти людяності, військові злочини й агресію. МКС був заснований після того, як 60 країн ратифікували угоду, підписану в Римі в 1998 році.

Міжнародний карний трибунал по колишній Югославії (МКТ по Югославії) - суд, заснований ООН у 1993 році для судового переслідування осіб, що несуть відповідальність за військові злочини, геноцид, злочини проти людяності, скоєні на території колишньої Югославії з 1991 року.

Міжнародний карний трибунал по Руанді (МКТР) - суд, заснований ООН у 1995 році для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид, злочини проти людяності і військові злочини, скоєні на території Руанди, а також у сусідніх країнах руандійцями в період з 1 січня 1994 року по 31 грудня 1994 року.

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) - є безсторонньою, нейтральною і незалежною організацією, чії винятково гуманітарні цілі і задачі полягають у тому, щоб захищати життя і достоїнство жертв війни і ситуацій насильства усередині країни і надати їм допомогу. МКЧХ керує діяльністю по наданню міжнародної гуманітарної допомоги, здійснюваної Рухом у ситуаціях конфлікту, і координує її. Пропагуючи і зміцнюючи гуманітарне право й універсальні гуманітарні принципи, він прагне до того, щоб запобігти страждань людини.

Надмірні страждання - заподіювані страждання і біль, що не є необхідністю для досягнення військової мети (чи зайві страждання). Хоча не існує визначення ступеня надмірних страждань, а також ступеня зайвих ушкоджень, вони заборонені міжнародним гуманітарним правом.

Напади невибіркового характеру - напад, що уражає військові цілі, цивільне населення і цивільні об'єкти без їхнього розпізнавання.

Наслідок (не юридичний термін) — умови, що впливають з дії чи поведження людини.

Національно-визвольна війна - конфлікт, у якому люди борються проти колоніальної влади, зовнішньої окупації чи расистського режиму. Відповідно до міжнародного гуманітарного права національно-визвольна війна, визнана такою ООН, є міжнародним збройним конфліктом.

Нейтральність - неприйняття будь-якої сторони під час конфлікту.

Некомбатант (hors de combat) - особа, що не бере чи перестала брати участь у воєнних діях внаслідок полонення, поранення, хвороби чи корабельної аварії.

Неупередженість (не юридичний термін) - надання допомоги людям чи прийняття рішень щодо людей, ґрунтуючись тільки на їхніх нестатках, без обліку їхньої національності, раси, соціальної приналежності, релігійних чи політичних переконань.

Оттавський договір - договір, досягнутий в Оттаві (Канада) у 1997 році, що забороняє застосування, нагромадження, виробництво і передачу протипіхотних мін, офіційна назва «Конвенція про заборону застосування, нагромадження запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін і про їхнє знищення».

Очевидець (не юридичний термін) - особа, що є присутньою, але не втягнутою в ситуацію, коли життя чи достоїнство іншої людини знаходиться в небезпеці. Очевидець може прийняти рішення втрутитися (безпосередньо чи побічно) у ситуацію, яка склалася.

Переміщена особа - (див.: Переміщені особи усередині країни).

Переміщені особи усередині країни - особи, що залишили свої будинки, залишаючись у межах країни проживання, з побоювання переслідування, з метою

уникнути наслідків збройного конфлікту чи насильства, природного чи техногенного нещастя, порушень прав людини.

Право прав людини - галузь права, застосовувана в будь-який час і покликана захищати достоїнство людини, особливо від сваволі з боку своєї держави.

Припинення зловживань і порушень (спостереження за виконанням) - залучення осіб, відповідальних за здійснення військових злочинів, до суду за допомогою юридичних механізмів. Міжнародне гуманітарне право зобов'язує держави розшукувати і віддавати суду людей, які зробили серйозні порушення МГП незалежно від місця здійснення чи громадянства порушника.

Приєднання - процес, шляхом якого уряд може погодитися бути зв'язаним договором, що уже вступив у силу.

Призупинити (не юридичний термін) - частково скасувати закон.

Протипіхотні міни - пристрої, що призначені для вибуху від присутності, близькості чи безпосереднього впливу людини, тварини чи транспортного засобу і при цьому калічать чи убивають людей і тварин, приводять у непридатність транспортні засоби.

Ратифікація - процес, коли держава чи організація формально додає юридичну чинність угоді чи міжнародному договору після підписання.

Розрізнення між цивільними особами і комбатантами - відмінність між тими, хто не бере участь у бойових діях, і тими, хто бере участь. Є основним принципом міжнародного гуманітарного права відповідно до I Додаткового протоколу до Женевських конвенцій.

Для забезпечення поваги і захисту цивільного населення і цивільних об'єктів сторони, що знаходяться в конфлікті, повинні завжди проводити розрізнення між цивільним населенням і комбатантами, а також: між: цивільними об'єктами і військовими об'єктами і відповідно направляти свої дії тільки проти військових об'єктів.

Розшук (не юридичний термін) - процес установлення місцезнаходження й упізнання людей, що виявляються розлученими зі своїм військовим підрозділом

(що пропали під час бойових дій) чи зі своєю родиною під час збройного конфлікту.

Серйозні порушення - найбільш серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, визначені Женевськими конвенціями, що включають:

- навмисне убивство;
- катування і нелюдське поводження, включаючи біологічні експерименти;
- навмисне заподіяння великих страждань чи серйозних тілесних ушкоджень або збитку здоров'ю, нанесення збитку власності, не виправдане військовою необхідністю і проведене незаконно і примусово;
- примус військовополоненого служити в армії держави, яка взяла в полон;
- навмисне позбавлення військовополоненого прав на чесний і кваліфікований судовий розгляд, передбачений Конвенцією;
- незаконну депортацію чи переміщення або затримка осіб, що знаходяться під захистом, для примуса служити в армії держави, що окупувала територію;
- навмисне позбавлення особи, що знаходяться під захистом, прав на чесний і кваліфікований судовий розгляд, передбачений Конвенцією;
- узяття заручників. **Додатковий протокол розширює цей**

список:

- напад на цивільне населення чи цивільні об'єкти;
- напад невиборчого характеру;
- напад на спорудження, що містять небезпечні сили;
- напад на місцевості, що не обороняються, і демілітаризовані зони;
- використання не по призначенню емблем Червоного Хреста чи Червоного Півмісяця;
- затримка репатріації військовополонених;
- апартеїд та поводження, що принижує й ображає;
- напад на історичні, культурні і релігійні пам'ятники.

Сторони конфлікту - сторони, втягнуті у воєнні дії, включаючи урядові війська і збройні угруповання, офіційно не визнані урядом чи країною.

Супутні втрати - ушкодження чи втрати, заподіяні випадково під час бойових дій, незважаючи на всі необхідні запобіжні заходи, прийняті для запобігання чи, у будь-якому випадку, зведення до мінімуму втрат серед цивільного населення, збитку цивільним об'єктам.

Суспільний тиск (не юридичний термін) - вплив родини, друзів, інших людей на поведінку людини, що змушують його діяти певним чином.

Цивільна особа — людина, що не є комбатантом.

Цивільний об'єкт - будь-який об'єкт, що не використовується у військових цілях.

ВИСНОВКИ

Виборовши незалежність, наш народ творить державність. Сучасні демократичні тенденції вимагають від громадянина не лише політичної активності, а й усвідомлення власної ролі і значення в житті суспільства, а також дії у відповідності до власних переконань і цінностей.

Стверджувати нові форми життя здатне покоління, яке здобуває освіту і проходить соціалізацію в умовах національної школи.

Орієнтація національної освіти та загалом України як держави на європейські та міжнародні цінності та у зв'язку з цим прискорені темпи інтеграції України в європейський та міжнародний простір наблизили до вирішення цілей і завдань, які відповідають національним інтересам і, водночас, сприяють вивченню механізмів взаємодії України з іншими країнами світу, поглибленню знань випускника національної школи про способи виживання пересічного українця за будь-яких умов у будь-якій країні світу.

Важливе значення у вирішенні цих питань відводиться міжнародному гуманітарному праву.

Формування поняття важливості міжнародних гуманітарних норм, які застосовуються у ситуаціях під час збройних конфліктів, займає центральне місце з підготовки добре інформованих громадян нашої країни.

Залучення українського військового контингенту до миротворчих міжнародних акцій, поширення загрози терористичних актів, які все більше набувають міжнародного характеру, стало причиною виведення на якісно новий рівень співпраці програми співробітництва Міжнародного Комітету Червоного Хреста зі Збройними Силами України щодо поширення знань з міжнародного гуманітарного права серед особового складу.